

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**
ANNO 1919

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas
fakultāte

Pirmsskolas un sākumskolas skolotājs

KATE DAMALTE

**Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu iztēles veicināšanas iespējas
rokdarbos**

Bakalaura darbs

Darba vadītāja

Lektore
Akadēmiskais amats

Mg.Pead
Akadēmiskais grāds

Ligita Priede
Vārds, uzvārds

Paraksts

RĪGA 2020

Anotācija

Bakalaura darba tēma ir **Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu iztēles veicināšanas iespējas rokdarbos.**

Darba autore: Kate Damalte

Mērķis: teorētiski un praktiski izziņāt iztēles veicināšanas iespējas rokdarbos.

Bakalaura darba struktūra sastāv no teorētiskās un empīriskās – praktiskās daļas.

Teorētiskajā daļā aplūkotas un apskatītas dažādu autoru- V. Hibneres, Ž. Piažē, M. Vidneres, A. Vorobjova u.c., atziņas par iztēli kā izziņas procesu un iztēles attīstības likumsakarības vecākā pirmsskolas vecuma bērniem, kā arī pedagoga un apkārtējās vides nozīme radošās darbības veicināšanai rokdarbos. Praktiskajā darba daļā tika pētīta vecākā pirmsskolas vecuma bērnu iztēles attīstība rokdarbos, piedāvājot daudzveidīgus materiālus, izmantojot pedagoģisko vērojumu un pārrunas. Nodarbību plānošana un organizēšana, ļauj secināt, ka bērna iztēles veicināšana ir balstīta uz iepriekšējām zināšanām.

Pētījumā tika atspoguļota pētāmās grupas bērnu raksturojums un praktiskais darbs.

Praktiskajā darbā tika plānotas un īstenotas trīs nodarbības:

- Kā kokiem rotāties?
- Svētku rotājumi
- Mana gaismiņa ir Latvijai

Pētījums tika veikts Ķekavas novada X pirmsskolas izglītības iestādē. Pētījumā piedalījās 13 vecākā pirmsskolas vecuma bērni, no tiem 7 meitenes un 6 zēni, vecumā no 6 līdz 7 gadiem.

Bakalaura darba apjoms: 54 lpp., ievads, teorētiskā daļa sastāv no 1 nodaļas ar 4 apakšnodaļām, praktiskā daļa sastāv no 1 nodaļas ar 4 apakšnodaļām, 14 attēli, 4 tabulas, secinājumi, ieteikumi pedagogiem, 39 literatūras avoti, 1 pielikums.

Atslēgas vārdi: iztēle, radošums, uztvere, intereses, daudzveidīgi materiāli, vide, process.

Annotation

The theme of bachelor's thesis is the **Opportunities to stimulate the imagination of older preschool age children in handicraft activities.**

Work author: Kate Damalte

The aim of the bachelor's thesis is to theoretically and practically explore the possibilities of fostering imagination in handicraft activities

The bachelor's thesis structure consist of the theoretical and the empirical- practical part.

In the theoretical part are explored and described different authors- V. Hibneres, Ž. Piažē,, M. Vidneres, A. Vorobjova etc. Insights of the imagination as a cognitive process and imagination's development patterns of older preschool aged children, as well as teacher's' and environmental roles in creative activities of stimulate in handicrafts activities.

In the study was showed the characterization of researched children group and practical work. In the bachelor's thesis practical part were planned and realized three activities:

- How to decorate trees?
- Festive decorations
- My light for Latvia

On the basis of the study results it can be concluded that the proposed hypothesis has been confirmed.

Bachelor thesis consist of 2 chapters, 54 pages, 14 pictures, 4 tables, conclusions, recommendations for teachers 39 literary sources, 1 appendix.

Keywords: imagination, creativity, perception, interests, variety of materials, environment, process.

SATURS

Anotācija.....	2
Annotation	3
Ievads.....	5
1. Iztēles teorētiskais pamatojums	7
1.1. Iztēles vispārīgs raksturojums.....	7
1.2. Pirmsskolas vecuma bērnu iztēles attīstība.....	12
1.3. Rokdarbi iztēles attīstības sekmēšanai.....	15
1.4. Pedagoģiskie nosacījumi iztēles sekmēšanai rokdarbos	18
2. Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu iztēles veicināšanas iespējas bērnu patstāvīgajā darbībā rokdarbos	22
2.1. Pētījuma metodoloģiskais pamatojums	22
2.2. Pētāmās grupas bērnu raksturojums	23
2.3. Individuālās pārrunas ar bērniem.....	28
2.4. Praktiskais darbs ar bērniem	31
Secinājumi	49
Ieteikumi skolotājiem	51
Literatūras un avotu saraksts	52
Pielikums	54

Ievads

Ikdienā ar iztēli ne vienmēr saprot to pašu, ko ar šo jēdzienu apzīmē zinātnē. Dzīvē par iztēli sauc visu to, kas ir nereāls, kas neatbilst īstenībai un kam tādām nav nopietnas praktiskas nozīmes. Taču īstenībā iztēle kā jebkuras radošās domāšanas pamats, izpaužas pilnīgi visās kultūras jomās, darot iespējamu māksliniecisko, zinātnisko un tehnisko jaunradi. Šādā nozīmē viss, kas ir ap mums ir cilvēka roku radīts, visa kultūras pasaule, atšķirībā no darba pasaules- tas viss ir cilvēka iztēles un uz iztēles balstīts jaunrades auglis.

Mūsdienās iztēlei tiek piešķirta liela nozīme. Mūsdienu sabiedrības sociāli ekonomiskie pārveidojumi vēlas, lai topošā personība būtu radoši aktīva, lai tā spētu efektīvi risināt dzīves problēmas.

Iztēlei ir svarīga funkcija cilvēka uzvedībā un attīstībā. Tā kļūst par līdzekli cilvēka pieredzes paplašināšanai, jo cilvēks var iztēloties ļoti daudz. Iztēle, kā jebkuras radošas darbības pamats, izpaužas pilnīgi visās kultūras dzīves jomās, darot iespējamu māksliniecisko, zinātnisko, kā arī tehnisko jaunradi. Dažkārt cilvēks balstās uz kāda notikuma vai objekta precīzu aprakstu, bet tā tomēr ir jauna atmiņā saglabātu faktu kombinācija un ir uzskatāma par iztēli. Lai saprastu aprakstu, nepietiek izprast tikai vārdu nozīmi un aptvert, par kādiem priekšmetiem ir runa. Nepieciešams to iedomāties savstarpējā saistībā un šai prasmei vajadzīga aktīva iztēles darbība (Students, 1930, 76).

Iztēle ir viena no radošās darbības formas izpausmēm un ir cieši saistīta ar radošo domāšanu. Bērnām ir raksturīga nepieciešamība pašizteikties pasaulē un šī vajadzība izpaužas darbībā. Rokdarbi ir viena no tām darbībām, kurā attīstās bērna radošums, iztēle, ir iespēja izmēģināt dažādus materiālus.

Pētījuma objekts: Rokdarbi pedagoģiskajā procesā pirmsskolā

Pētījuma priekšmets: vecākā pirmsskolas vecuma bērnu iztēles attīstība

Pētījuma mērķis: Pētīt vecākā pirmsskolas vecuma bērnu iztēles veicināšanas iespējas rokdarbos.

Pētījuma hipotēze: Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu iztēle tiek sekmēta, ja skolotājs:

- Mērķtiecīgi izvēlas un lieto iztēles attīstību sekmējošus paņēmienus;
- Atbalsta bērnu radošo pašizpausmi, idejas;
- Piedāvā daudzveidīgus materiālus

Pētījuma uzdevumi:

1. Analizēt teorētisko literatūru par iztēli, tās veidiem, attīstību pirmsskolas vecumā.
2. Izzināt un pamatot rokdarbu nozīmi bērnu iztēles attīstībā
3. Izzināt būtiskākos pedagoģiskos nosacījumus iztēles sekmēšanā
4. Praktiski pētīt iztēles izpausmes rokdarbos

Pētījuma metodes:

Teorētiskā: Pedagoģiskās un psiholoģiskās literatūras datu analīze

Empīriskās:

- Bērnu darbības vērojumi
- Individuālās sarunas ar bērniem
- Praktiskais darbs ar bērniem
- Iegūto rezultātu apkopojums un analīze

Pētījuma bāze: Ķekavas novada X pirmsskolas izglītības iestās, 13 vecākā pirmsskolas vecuma bērni vecumā no 6 līdz 7 gadiem.

1. Iztēles teorētiskais pamatojums

1.1. Iztēles vispārīgs raksturojums

Iztēle ir radoša un kaut kā neredzēta izdoma. Iztēle ir viena no bērna radošas darbības visnepieciešamākajiem izziņas procesiem. Tās gaitā notiek jaunu tēlu radīšana uz iepriekšējās pieredzes pamata (Hibnere, 1998, 98).

Pētījumi liecina, ka cilvēka organisms līdzinās kompjūteram, un iztēle ir kā viena no kompjūtera programmām (Bugelski, 1986, 101). Iztēle ir pašprogrammēšanās līdzeklis. Piedzīvojumi rada izjūtas, kas kondensējas iztēlē, savukārt iztēle rada izjūtas un izjūtas noved pie darbošanās. Izveido sevī kādu iztēles veidu, un tad radīsies zināmas jūtas, kas novedīs pie noteiktas izturēšanās. Iztēle ir izjūtu konkretizēšana. Tās ir simbolizētas izjūtas, kas ļauj mums saskatīt, uz kurieni mēs dodamies un kur mēs esam bijuši. Tā sniedz informāciju no organisma dziļākajiem līmeņiem, un šī informācija regulē organisma aktivitāti. Kad mēs ar nolūku savā prātā veidojam iztēli, mēs signalizējam un sūtam norādījumus tiem organisma slāņiem, kuri parasti ar apzinātu gribu nav ietekmējami (Achterberg, Lawlis, 1980, 75;76).

Šveices psihologs **Ž. Piažē** ir atklājis, ka spēja veidot iztēli attīstās, cilvēkam kļūstot pieaugušam, un iztēles spējas veidojas jau apmēram 18- 24 mēnešu vecumā. Sākumā bērns spēj tikai iztēloties sava galvenā aprūpētāja tēlu, un parasti tā ir māte. Nākamais attīstības solis ir spēja veidot iztēli no atmiņas (Piaget, Inhelder, 1971).

M. Vidnere ir izteikusi atziņu, ka iztēle apzīmē priekšmetus, no kuriem tā radusies, ka mēs veidojam iztēli no saviem sensorajiem iespaidiem un uztveres un tās ir mūsu sākuma pamatabstrakcijas. Iztēle ir spontānu ideju iemiesojums, kurām ir spēja ar analogijas palīdzību norādīt uz jauniem priekšmetiem un piedzīvojumiem. M. Vidnere arī min Z. Langeru, kurš norāda, ka iztēle ir svarīga domāšanas sastāvdaļa, un kā tāda tā ir nozīmīga kreativitatē (Vidnere, 2015, 18).

A. Einšteins iztēli uzskatīja svarīgāku par zināšanām, sacīdams, ka zināšanas ir ierobežotas, kamēr iztēle aptver visu pasauli, stimulē progresu un dod dzīvību evolūcijai (Apollo, 2015), bet pilnīgi pretējās domās ir **Z. Freids** un viņa sekotāji. Viņi izsaka domu, ka tad, kad cilvēks ir kļuvis pieaudzis un nobriedis par iztēli vajag aizmirst un no tās pilnībā novērsties, jo iztēle ir primitīvs domāšanas veids. (Freud, 1923).

Tajā pašā laikā tiek uzskatīts, ka prātu nav iespējams pētīt, jo objektīvai novērošanai pakļaujas tikai cilvēka uzvedība. Iztēle ir viena no “melnās kastes” sastāvdaļām, kuru var atstāt neizprastu, kad tiek pētīta cilvēka domāšana un darbošanās, pievēršot uzmanību tam, ka iztēle ir

tas pats, kas fantāzija, dienas sapņi un nederīgie nakts sapņi. Iztēle rodas spontāni prātā gan ārējo, gan arī iekšējo notikumu iespaidā. (Nucho, 1987).

Viens no uzskatiem par iztēli, ir tas, ka tā ir veltīga laika un enerģijas izšķiešana. Arī Psihologs **B. R. Bugelski** citē amerikāņu psihologu Dž. B. Vatsonu, kurš uzskatīja, ka iztēle ir maldināšanās, ilūzijas un māņi (Bugelski, 1986, 101- 130).

Iztēles pamatā vienmēr ir reāli pastāvoša objekta elementi, kas iztēlē pārtop dažādās jaunās kombinācijās, jo tā ir cieši saistīta ar radošo domāšanu. Tāpat kā domāšana, iztēle darbojas situācijās, kad vajag rast risinājumu. Pirms reālā risinājuma norit darbība iztēlē. Šī apsteidzošā darbība ar iztēles palīdzību notiek apziņā ar spilgtiem tēliem (Hibnere, 1998, 98).

R. Mūks uzskatīja, ka iztēle ir vārda stingrā nozīmē- krāsaina pieredze. Spēja veidot iztēli ir iekšēja, personīga aktivitāte, kas nav pieejama ārējam novērotājam, kamēr vien cilvēks savā iztēlē pārdzīvoto nenolemj izskaidrot vai attēlot tuvāk. Iztēle objektīvi nav novērojama, izņemot tās rezultātus, un tai ir nozīmīga loma cilvēka dzīvē. Iztēle it kā atstāj pēdas cilvēka organismā, un tā iespaido viņa izturēšanos (Nucho, 1988).

Amerikāņu psihologs un filozofs **V. Džeimss**, iztēles attīstību saistīja ar sajūtām. Sajūtas, ja tās ir izjūtas, pārveido organismu tā, lai oriģinālo izjūtu kopijas var rasties prātā atkal pēc tam, kad ārējais sākuma stimulš jau ir beidzies. Šīs sajūtas var rasties no iepriekš redzētā, sajūstā, dzirdētā. V. Džeimss nosauca iztēli par “spēju reproducēt kopijas no piedzīvotajām izjūtām”. Ja šī piedzīvojuma kopijas ir precīzas un nepārveidotas, V. Džeimss nosauca tās par reproduktīvo jeb atmiņu iztēli. Savukārt, ja elementi no vairākām oriģinālām pieredzēm tiek kombinēti jaunā vienībā,- par produktīvo iztēli. Šo iztēli arī var nosaukt pat iedomu iztēli. Šāda terminoloģija iztēles veidu apzīmēšanai izmantota arī šodien (James, 1890).

Amerikāņu psihologs **M.S. Gazzaniga**, balstoties uz daudziem pētījumiem šajā nozarē, akcentē faktu, ka reproduktīvās iztēles atmiņa nav vienkārši organisma vizuālās sistēmas izpausme, bet tā ir pārveidošanas akts, un kā tādas- kognīcija (Gazzaniga, 1985). Vēl kāds būtisks aspekts- notikušais patiesais notikums var iegūt citādu nozīmīgumu kaut kad vēlāk. No tā izriet, ka atmiņa un iztēle- abas ir cilvēka prāta kreativitātes produkti (Nucho, Vindere, 1999).

Kad mēs esam izveidojuši iztēli , organisma atsevišķās sastāvdaļas reaģē un darbojas saskaņā ar informāciju, kuru iztēle satur. Iztēlei piemīt kibernetiskās atgriezeniskās saites īpašības, kas palīdz regulēt un virzīt uz priekšu visu sistēmu. Iztēle ir arī, kā viens no informācijas sakārtošanas veidiem. Iztēle ir kā diegs- sāk tikai to vilkt, un kaut kas tam sekos, piemēram, kāda viegla smarža var satver veselus atmiņu apcirkņus. Iztēle ir arī kā tīģera aste- saķer to, un drīz vien

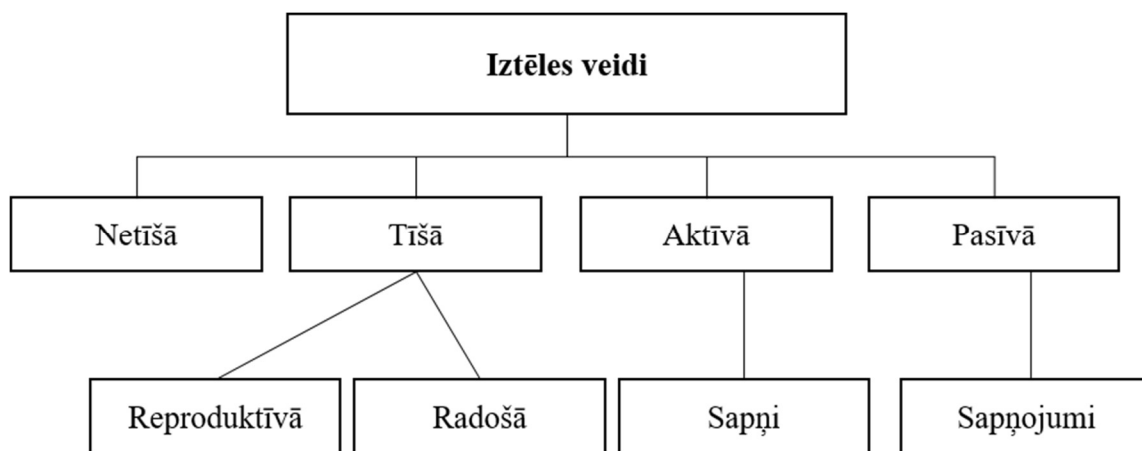
dzīvnieks var būt tavā priekšā. Iztēle apvieno atmiņu un iedomas, sakārtojot atsevišķus elementus jaunā veidā. Ir divi ceļi, kā apziņā jau pirms darbības var būt konstruēti tās rezultāti: operējot ar tēliem un operējot ar jēdzieniem. (Vidnere,2015, 20,28).

Balstoties uz pedagogijas un psiholoģijas zinātnieku atziņās par iztēli, var secināt, ka iztēle rodas jau agrā bērnībā. Katra cilvēka organisms līdzinās kompjūteram, kurā iztēle ir kā viena no programmām. Iepriekš piedzīvotais rada izjūtas, kas pārtop iztēlē, savukārt iztēle rada izjūtas un izjūtas noved pie darbošanās. Iztēle ir viena no bērna radošās darbības visnepieciešamākajiem izziņas procesiem, tā ir cieši saistīta ar atmiņām un iepriekš piedzīvoto. Novērot praksē bērna iztēli var brīžos, kad bērns spēlē lomu rotaļas. Iztēle ir atmiņās vai iedomās izdomāto atsevišķo tēlu sērijas . Parasti iztēle apvieno gan atmiņu, gan iedomas, tāpēc iztēlei ir plašs skaidrojums un viedī, kuros iztēle tiek iedalīta.

Vairāku pētījumu rezultātā ir izveidotas vairākas iztēles klasifikācijas, un katrā no tām ir ietverta kāda no iztēles būtiskajām pazīmēm. Literatūrā iztēle nosacīti tiek iedalīta dažādos veidos. Iztēles iedalījumu ir devuši tādi autori kā A. Vorobjovs, V. Hibnere, O. Djačenko, R. Karlovska, U. Mārtiņšone un citi autori.

A. Vorobjovs nosacīti iztēli iedala vairākos veidos atkarībā no apstākļiem kādā tā rodas. A. Vorobjovs iztēli klasificē pēc to aktivitātes, par pamatu ņemot iztēles rašanās apstākļus. Atkarībā no apstākļiem tā var būt tīša un netīša, aktīva vai pasīva. Par netīšo iztēli autors to dēvē tas, ja runa ir par jauniem tēliem, kas rodas bez cilvēka īpaša nodoma, bet par tīšo-, ja rodas ar īpašu nodomu radīt kaut ko jaunu. Iztēles procesā tiek akcentēta atveidojošā iztēle- tēla veidošana pēc tā apraksta, radošā iztēle ir principiāli jauna tēla radīšana (sk. 1.attēls) (Vorobjovs, 1999; Psiholoģija 2015).

1.attēls. A. Vorobjova iztēles veidu sistēma

Reproduktīvā iztēle ir jauna tēla veidošanas process, kas noris parasti uz šī tēla vārdiska apraksta vai nosacīta attēla pamata. Reproductīvā iztēle veidojas veidojās un attīstās, lasot literatūru, vērojot attēlus, shēmas vai plānus. Bet, lai aprakstītie tēli veidotos, ir nepieciešamas zināšanas, uz kurām tie var balstīties. A. Varobjovs pievērš uzmanību arī radošajai iztēlei. Radošā iztēle ir patstāvīgs jaunu, oriģinālu tēlu veidošanās process. Šo tīšās iztēles veidu nosaka cilvēka praktiskā darbība. Cilvēks izvirza sev mērķi izveidot jaunu priekšmetu un cenšas savienot tēlainās atmiņas priekšstatus par šī tipa priekšmetiem, lai izveidotu jaunu tēlu. Pēc tam šis tēls tiek īstenots jaunās formas, izskata, krāsas u.t.t. priekšmetā (Vorobjovs, 1996,322).

Radošajai iztēlei uzmanību pievērš arī **O. Djačenko**. Radošā iztēle (radošums) aizsākas ar iekšēju vajadzību radīt, turklāt šī vajadzība sākotnēji iet pa vienkāršāko ceļu, kura vērojama mazāka pretestība jeb kurā nepieciešama mazāka piepūle. Lai sasniegtu pilnīgu apzināšanos, novitāti, ir nepieciešams ilgāks laiks, vairāk zināšanu un lielāka pieredze (Дьяченко, 1986, 96).

Lai veiksmīgi noritētu jaunu tēlu veidošana, iztēle, kas virzīta uz jaunu tēlu veidošanos, sadalās divos līmeņos- antoloģijā un sintēzē. Šo līmeņu paņēmieni ir:

1. *Akcentēšana*, kad notiek noteiktu pazīmju izcelšana, to palielināšana vai samazināšana (šaržs, karikatūra);
2. *Tipizācija*- kad notiek vesela tēla radīšana (profesionālie tēli, piemēram ārsts, celtnieks u .c.)
3. *Kombinēšana*- kad priekšmetu vai parādību atsevišķu pazīmju atlase un apvienošana pēc noteiktas loģiskās shēmas.
4. *Hiperbolizācija*- kurā paradoksāla priekšmeta vai tā atsevišķu detaļu palielināšana vai pamazināšana.
5. *Aglutinācija*- dažādu ierastajā dzīvē nesavienojamu lietu apvienošana. **R. Karlovska** un **U. Mārtiņšone** sadalījušas jebkuras radošās darbības procesus, trīs posmos.
 1. Sagatavošanās posmā, kad tiek izvirzīts mērķis, pārdomāt iespējamie problēmu risināšanas veidi;
 2. Otrajā posmā notiek jauno tēlu un priekšstatu realizācijas korekcija un to realizācija reālā priekšmetā, parādībā;
 3. Trešajā posmā notiek jauna tēla aprobācija un iedzīvināšana reālajā dzīvē.

Katrā no šiem posmiem iztēlei ir ļoti atšķirīga loma. Visnozīmīgākā tā ir pirmajā posmā, kad veidojas jauns, iepriekš nebijis tēls.

Otrajā darbības posmā, kurā ir izveidojies vispārējs tēls, iztēle ievirzīta uz priekšmeta (parādības) atsevišķu daļu, konkrētu, uzskatāmu tēlu veidošanu. Šie tēli tiek atveidoti, zīmējumos, radošajos darbos, rasējumos, gatavās atsevišķās priekšmetu daļās.

Trešajā jaunrades darbības posmā- piedalās kombināciju atlasē, līdz ar to tiek tuvināta radošās ieceres īstenošana reālajā dzīvē. (Karlovska, Mārtiņšone 2011, 6; 7).

Vislabāk pazīstama ir iztēle, kas vairākumam cilvēku notiek miegā.

- *Tie ir sapņi.* Tas ir domāšanas veids, kas parādās attēlos. Sapņos koncepcijas atgriežas sensoro domu līmenī.
- *Murgi* ir biedējošs iztēle, kas arī rodas miegā. Tie parasti ir ļoti spilgti, rodas bezspēcības un baiļu sajūta. Murgi ir pārdzīvojumi, kas nav kodificēti un izprasti.
- *Fantāzija-* attēlu sērijas. Parasti notiek dienas sapņos. Fantāzija ir patīkama. Pats vārds “fantāzija” ir radies no grieķu vārda “fainein”, kas nozīmē-radīt, attēlot, radīt redzamu.
- *Editiskā iztēle* ir attēlu sakopojums, kas parasti ir vizuāls un ļoti līdzināt fotouzņēmumam. Šādu iztēles veidu parasti spēj izveidot bērni, nevis pieaugušie.
- *Halucinācijas ir iztēle*, kuru cilvēki spēj veidot ekstremālā vai stresa situācijā. Editiskā iztēle no halucinācijām, ka editiskajā iztēlē cilvēks saprot, ka tā ir subjektīva parādība.
- *Ilūzijas-* ārēja vai iekšēja kļūdaina informācijas izpratne (Vidnere, 2015, 20;21).

A. Kondrova raksturo svarīgākās funkcijas, ko veic iztēle. Tās ir- domāšanas apkalpošanas, plānošanas funkcija, reālās īstenības aizvietošana un iejušanās otra cilvēka iekšējā pasaulē.

- *Domāšanas apkalpošana* – attēlot apkārtējo pasauli tēlu veidā, risinot uzdevumus, problēmas.
- *Plānošanas funkcija* gan darbības plāna veidošana – manipulējot ar tēliem, gan domās iztēloties darbības veikšanas variantus. Plānojot tiek izvirzīts dzīves mērķis;

- *Reālās īstenības aizvietošana.* Cilvēkam var būt liegta iespēja reāli darboties noteiktā situācijā. Ar iztēles palīdzību viņš var turp pārcelties un veikt darbību, aizvietojot reālu rīcību ar iztēles darbību.

- *Iejušanās otra cilvēka iekšējā pasaulē.* Tā ir empātijas spēja, kas ir pamats savstarpējai izpratnei starppersonu komunikācijā (Kondrova, 2013, 27).

Analizējot A. Kondrovu, O. Djačenko, A. Vorobjovu, V. Hibneres un citu autoru atziņas par iztēli un tās veidiem, var secināt, ka ar iztēles termina skaidrojumu, izdarām secinājumu, ka iztēle ir svarīga cilvēka sastāvdaļa. Tā tiek iedalīta vairākos zināmos un ne tik zināmos veidos. Iztēles procesā tiek akcentēta atveidojošā iztēle, radošā iztēle. Bez iztēles nav iespējama cilvēka jaunrade, nevienā darbības sfērā. Tāpēc, lai veiksmīgāk notiktu iztēles veicināšana ir svarīgi noskaidrot, nepieciešamā vecuma attīstības likumsakarības iztēles veicināšanas procesā.

1.2. Pirmsskolas vecuma bērnu iztēles attīstība

Bērns aug un attīstās. **G. Svence** saskatījusī, ka katra personība veidojas iedzimtības un vides ietekmē. Vides ietekmē ir pazīstami divi jēdzieni: mikrovide, ko saprot kā bērna attīstības tuvāko apkārtni-ģimeni, dzīves vietu, ar cilvēkiem, kas ir tuvumā u.c. Savukārt makrovide ir sabiedrība, kultūrvide kopumā, zīmes simboli, priekšmeti un to pielietojums, iepriekšējo paaudžu pieredze, morāle, audzināšana, kas veido ievirzes cilvēka psihē, īpaši pirmajos piecos dzīves gados (Svence, 1998, 17).

Kognitīvās attīstības faktoros psihologi min manipulācijas ap priekšmetiem un saskarsmi ar pieaugušajiem un vienaudžiem, kā arī smadzeņu šūnu nobriešanu. **G.Svence** min **Ž. Piažē** atziņu, ka viņš kognitīvo attīstību saista ar intelektu, domāšanu, kas 4- 7 gadus veciem bērniem norisinās nozīmīgs lēciens no atdarināšanas un refleksijas uz loģiskās spriestspējas pakāpi. Šajā periodā zināšanas turpina veidoties kopējā sistēmā: vienotos uztveres tēlos (Svence, 1998, 86. citē Piažē).

A. Randoha pievērsusi uzmanību tam, ka pirmsskolas vecumā bērniem ļoti raksturīga liela kustību aktivitāte, augšana, koordinācijas spēju pilnveidošanās. Bērnu muskuļi šajā periodā ir labāk attīstīti, nekā spēja tos kontrolēt. Sīkā pirkstu muskulatūra vēl tikai attīstās. Pirmsskolas vecumā jau iegūtā pieredze ietekmē visu bērna psihisko procesu attīstību. Viņa akcentē arī to, ka pirmsskolas vecumā bērnu uzmanību piesaista viss neparastais un spilgtais. Uzmanība šajā vecumā ir nenoturīga, īslaicīga un viegli novirzāma no mērķa (Randoha, 2009,7,8).

Arī **G. Svence** uzsver, ka šajā periodā ļoti svarīga ir bērna uztvere. Bērns uztveres tēlā redz tieši to, kas viņam ir būtisks. Viņš mācās veidot uztveramo lietu kopsakarības- atpazīst lietas un situācija pēc to būtiskākajām pazīmēm. Bērniem šajā vecumā ir svarīgi attīstīt redzes uztveri. Par

priekšmetu un formu uztveri: vispirms bērns mācās salīdzināt viena priekšmeta īpašības ar citu priekšmetu īpašībām. Telpas uztveres attīstībā jāpievērš liela uzmanība sensoriem priekšstatu-iespējām- vispirms pataustīt un redzēt, tad atpazīt vārdiski, līdzīgi arī, veidojot izpratni par lielumiem, virzieniem un telpiskām attiecībām. Līdztekus telpas uztverei attīstās arī laika uztvere (Svence, 1998, 87).

Raksturojot pirmsskolas vecuma bērna uztveri, **L. Subotina** norāda, ka tā Bērna izpaužas pilnīgi citādāk kā pusaudža, studenta vai pieauguša cilvēka iztēle. Viņš tic brīnumiem. Bērna iztēle ir pozitīva un sapņaina un, lai tā kārtīgi attīstītos tai ir nepieciešama patstāvīga jaunas informācijas plūsma. Tāpēc bērniem no pieaugušā puses ir jāpiedāvā kvalitatīvu informāciju, kuru bērns spēj apdomāt un savā prātā pārstrādāt, citādi bērna iztēle nespēs attīstīties, jo nav izveidojusies pietiekami plaša dzīves pieredze (Субботина, 1996, 11). **I. Lika**, balstoties uz Ļ. Vigotska teorijām, norāda, ka bērna iztēle attīstās pakāpeniski, līdz ar iegūto personisko pieredzi. Agrīnajā pirmsskolas vecumā bērna iztēle vēl ir maz attīstīta, pasīva, netīša. Tā rodas bez apzināti izvērsta mērķa (Lika, 2003, 23 – 24).

G. Svence pievērš uzmanību tam, ka pirmsskolas vecuma bērni vēl nespēj izmantot visus iegaumēšanas paņēmienus. Viņi izmanto galvenokārt atkārtotānu, spēj atrast līdzīgo un atšķirīgo. Pirmsskolas periodā bērnam notiek arī atmiņas veidu- tēlainās, kustību vai verbālās atmiņas attīstība (dzirdes, redzes, kustību).

Tēlaino atmiņu var attīstīt, saistot jauno informāciju ar kādiem redzes tēliem, priekšmetiem. To var diagnosticēt, piemēram, zīmējumos. Tēlus var saglabāt un izpaust dažādos līmeņos: atpazīšanas līmenī, pasīvās atveidošanas līmenī- šim līmenim nepieciešams ārējs stimulds, tīšās atveidošanas līmenī un radošās atveidošanas līmenī- kurā bērns pats veido jaunas kombinācijas (Svence, 1998, 88).

J. A. Students raksturojot agrīno bērniību, īpaši akcentē rotaļu. Šajā vecumā bērnam ir interese par rotaļām. J. A. Students uzskata, ka bērna raksturīgākā psihiskā pazīme ir bezrūpība. Rotaļas ir tās, kas bērna dzīvi agrīnajos gados raksturo visvairāk. Šeit pat jāmin, ka agrīnajā periodā bērnam ir raksturīga spilgtā iztēles, fantāzijas darbība. Bērna fantāzija nav jāsajauc ar pieaugušā fantāziju. Pieaugušais, fantazēdams, tomēr apzinās atšķirību starp reālo un iztēloto dzīvi, bet ar bērnu ir citādi. Bērna fantāzija zināmā mērā ir viņa reālā dzīve. Ar šo parādību izskaidrojamas bērna rotaļas: ja bērns rotaļu lietās neredzētu dzīvas būtnes vai arī tos priekšmetus, ko viņš iedomājas esam rotaļu lietās, viņš varbūt nerotaļātos. Bērns savās rotaļās atspoguļo, kaut kam dara

pakaļ- vienalga vai tā būtu konstruēšana, destrukcija, kustība, vai cita kāda rotaļas forma. Arī sevi bērns iztēlo un iztulko (Students, 1998, 80).

L. Vigotskis jau 30.gados pierādīja, ka iztēle attīstās pakāpeniski pēc noteiktas pieredzes apgūšanas. Viņš ir pierādījis, ka visi brīnumainu iztēles tēli balstās uz reālajā pasaulē gūto iespaidu pārveidojumiem, taču viņš arī vērs uzmanību uz to, ka ir jāspēj darboties ar bērna emocionālajām likumsakarībām, tātad mērķtiecīgi organizējot bērna iztēli mēs varam veidot sajūtu kultūru pašā bērnā (Vigotskis, 1991, 19).

G. Svence par iztēli saka, ka, tas ir vislabāk attīstītais izziņas process. Iztēle darbojas ar tēlu un priekšstatu, asociāciju ķēdēm. Tai ir nozīme abstraktās domāšanas sagatavošanā. Ar iztēli saistās arī bērna radošā darbība. Piecu gadu vecumā radošajās darbībās parādās princeses un spēkavīri. Tie bieži ir saistīti ar dzimumidentifikāciju. Zēni simbolu veidā izsaka savus ideālus, savukārt, meitenes – savus. Tomēr, ne vienmēr radošā darbība var atbilst viņu psihiskajām īpatnībām (Svence, 1998,90). Iztēle ir cieši saistīta ar radošo domāšanu. Iztēle tāpat kā domāšana darbojas situācijās, kad ir jārod jauns risinājums. Pirms reālā risinājuma vienmēr noris darbība iztēlē. Šī apsteidzošā darbība apziņā noris arī spilgtiem tēliem (Hinbere.1998).

Jāpievērš uzmanība arī tam, ka pirmsskolas vecumā iztēle ir cieši saistīta ar bērna interesēm. Lai notiktu veiksmīga attīstība, bērnam ir jābūt interesei par ļoti daudzām lietām. Pirmsskolas vecums ir tas, kad bērnu interesē pilnīgi viss. Šīs intereses paplašina bērna pieredzi, kā arī iepazīstina viņu ar dažādām darbības sfērām. Un ņemot vērā to, ka bērns nevar visu uzzināt, redzēt un pamēģināt viņam talkā nāk iztēle (Vorošilova, 2000,21).

Aī L. Subotina pievērš uzmanību tam, ka iztēle ir cieši saistīta ar interesēm. Tā ir kā kognitīvās vajadzības personīgā izpausme. Tas notiek orientējoties uz noteiktu figūru. It īpaši sākumā intereses veidošanās ir apkārtējās realitātes objekta emocionālā pievilcība. Bērna interesēm tiek pievērsta liela nozīme, jo tās veicina bērna pozitīvās emocijas, kas rada apmierinātības sajūtu, koncentrējoties uz darbošanās procesu. Izteikta pozitīvas sajūtas veidošanās ir pirmsskolas vecuma bērniem, jo bērnus interesē visa apkārējā pasaule, viss jaunais un nebijušais. Šī ziņkārigā interese ir objektīvi lietderīga un interese par visu palīdz paplašināt bērna pieredzi, iepazīstina ar dažādām aktivitātēm un attīsta daudzpusīgumu iztēles veicināšanas procesā (Субботина, Л. Ю. 1996, 10). L. Subotinas atziņas var papildināt ar I. Freibergas uzskatu, ka nav būtiski, cik ilgi bērns par kādu tematu interesēsies, jo pirmsskolas vecumā intereses bieži mainās, pārceļoties no viena priekšmeta, dabas objekta, parādības uz citu. Svarīgākais it tas, ka bērns ir iepazinis daudzveidīgo, interesanto, krāsaino pasauli (Freibergera, 2007, 10).

R. Karlovska un **U. Mārtiņšone** uzsver, ka iztēle bērna dzīvē spēlē milzīgu lomu. Tā izpaužas daudz biežāk un pieļauj daudz lielāku atkāpi no patiesībā notiekošās dzīves realitātes. Nepārtraukts iztēles darbs tuvina bērna apkārtējās pasaules izzināšanai un iepazīšanai ārpus personiskās pieredzes. Pieaugušā vadībā bērns apgūst prasmes- iztēlojamo atšķirt no realitātes (Karlovska, Mārtiņšone, 2011, 5).

Balstoties uz G. Svences, Ļ. Vigotska, J. A. Studenta, R. Karlovskas, U. Mārtiņšones un citu autoru atziņām, darba autore secina, ka iztēle attīstās pakāpeniski pēc noteiktas pieredzes apgūšanas. Iztēle šajā vecumā ir vislabāk attīstītākais izziņas process. Tai ir nozīme abstraktās domāšanas sagatavošanā. Iztēle ir cieši saistīta ar radošo domāšanu, jo tāpat kā domāšana darbojas situācijās, kad ir jārod jauns risinājums. Pirmsskolas vecumā bērna iztēle ir cieši saistīta arī ar bērna interesēm. Intereses paplašina bērna pieredzi, tās veicina bērna pozitīvās emocijas. Nepārtraukts iztēles darbs, tuvina bērnu apkārtējās pasaules izzināšanai. Ļoti svarīga ir bērna uztvere, jo bērns uztveres tēlā redz tieši to, kas viņam ir būtisks. Jāpievērš uzmanība tam, lai tiktu paplašināta bērna pieredze, jo uz iepriekšējās pieredzes pamata, var kvalitatīvi veicināt iztēles attīstību bērna tālākajā radošajā darbībā.

1.3. Rokdarbi iztēles attīstības sekmēšanai

Jau izsenis latviešu tautas dziesmās apdziedāja čaklumu, mācīšanās un darba svarīgo nozīmi cilvēka izaugsmē. Lai arī darbam un rokdarbiem tika piešķirta vairāk praktiska nozīme, tomēr liela vērtība tika pievērsta skaistumam, harmonijai, emocionālai pacilātībai, priekam, ko šis darbs radīja. (Priede, Vigule, 2014).

Rokdarbi dod bērniem iespēju sevi attīstīt gan fiziski, gan garīgi. Šajās darbībās attīstās cilvēka personības īpašības, tas ir, darbs, kas atbilst cilvēka fiziskajām iespējām, viņa interesēm un vajadzībām, veido pašapziņu, kā arī sava “es” apzināšanos. Rokdarbu laikā personības attīstībā sevišķi nozīmīga ir darbošanās, kuras izpilde prasa nevis automatisku darbību, bet gan domāšanu, analīzi, vispārināšanu un lēmumu pieņemšanu (Volāne, 1997, 3). Rokdarbi palīdz bērnam noteiktā laika posmā apgūt visu nepieciešamos darba procesu, izvirzīt mērķi, izvēlēties vajadzīgos materiālus un darba rīkus, iemācīties plānot darba secību, apgūt dažādas darba prasmes, radoši domāt, būt aktīvam, pārvarēt grūtības, sasniegt izvirzīto mērķi (Ozoliņa, 1990, 5).

Rokdarbiem ir ļoti liela nozīme bērna attīstībā. Rokas muskuļu izveicība sekmē smadzeņu attīstību, attīsta redzi, tausti, atmiņu, īpaši pirmsskolā (Kondrova, 2015, 27). Arī **D. Vigule** min K. Dēķena atziņu, ka rokdarbos bērns apgūst praktiskās iemaņas- saset auklas, piešūt pogas, griezt ar grieznēm, bet tām ir arī audzinoša nozīme bērna attīstībai. Kā arī iepriekš tika minēts, rokdarbos

attītās bērna pirkstu veiklība, salīdzināšanas spējas, uzmanība, atmiņa, domāšana. Vairakkārt atkārtojot darbību tiek attīstīta muskuļu izveicība, kas sekmē smadzeņu darbību, attīsta redzi, tausti un atmiņu (Vigule, 1998, 12).

Pirmsskolas vecuma bērniem svarīgi ir izvēlēties tādus uzdevumus un darbus, kas viņiem ir pa spēkam un kuru veikšanai vienlaikus nepieciešama neliela piepūle, lai bērns darbu uztvertu gan kā svarīgu un nopietnu, gan arī kā patīkamu un interesantu (Aizporiete, 2012, 1). Kā norāda E. Guljanca un J. Bazika rokdarbi veicina arī sensoromotoro attīstību, acu un rokas saskaņotu darbību, kustību koordinācijas pilnveidi. Rokdarbiem ir liels iespaids uz bērna intelektuālo attīstību. Darbošanās procesā būtiska nozīme ir pozitīvai atmosfērai, labvēlīgai emocionālai atmosfērai (Гулянке, Базика, 1991, 7).

Pirmsskolas mācību programmā norādīts, ka Vecākā pirmsskolas vecuma bērns stāsta par sava darba ieceri, plāno savas ieceres īstenošanas soļus, izvēlas nepieciešamos materiālus, īsteno savu ieceri kā arī novērtē sasniegto rezultātu, apgūst dažādas tehnikas paņēmienus un drošības noteikumus materiālu un instrumentu izmantošanā savas ieceres īstenošanai, veido un savieno detaļas, iegūstot sev vēlamu formu no piedāvātajiem vai izvēlētajiem materiāliem (Valsts Izglītības un saturs centrs, Pirmsskolas mācību programma 2019,13)

Iztēles veicināšanas iespējas rokdarbos ir diezgan plašas. Bērni var darboties ar dažādiem materiāliem: dabas materiāliem, tekstilmateriāliem, dažāda veida papīriem un sadzīves atlikumiem. *Darbojoties ar dabas materiāliem*, bērniem ir iespēja veicināt iztēli. D. Mozule un A. Mičule iesaka vispirms materiālu izpētīt, izzināt materiāla īpašības. Kopa ar pieaugušo meklēt atbildes uz jautājumiem: Ko ar to varētu darīt?; Vai materiālu var locīt, sapīt, pielīmēt?(Mozule, Mičule, 2003,38). Dabas materiālus var izmantot rotaslietu, telpu rotājumu, apsveikumu, ielūgumu, rotaļlietu darināšanā, apgūstot dažādas tehnikas- aplicēšanu, vēršanu, griešanu, šūšanu.

Dabas materiālu izvēlē, būtiska nozīme ir gadalaikam. **Rudenī** visvairāk izmantojamie materiāli ir- kastaņi, ozolzīles, zīļu cepurītes, koku vai krūmu zariņi, bet vislielāko iespēju rokdarbos sniedz krāsainās koku un krūmu lapas. Jāpievērš uzmanība arī aktuālajām rudens krāsām- sarkanai, dzeltenai, oranžai, brūnai, rūsganai. Dabas materiālus var papildināt ar citiem materiāliem- dziju, kārsunu, stikla pērlītēm, veidojot Miķeļdienas, Mārtiņdienas vai Latvijas dzimšanas dienas svētku rotājumus. Dominējošie dabas materiāli **ziemā** ir egļu un priežu čiekuri, salmi, sausie ziedi, bišu vasks. Visus minētos materiālus var izmantot Ziemassvētku rotājumos. Izvēloties palīgmateriālus, ziemā vairāk akcentējami vēsie toņi- baltā, gaiši zilā krāsā, saistot ar norisēm dabā. Darinot Ziemassvētku rotājumus, papildmateriālos būs nepieciešams izmantot,

kādas greznākas lietas- zelta vai sudraba dzija, stikla pērlītes, glīteri. **Pavasari** dominējošie dabas materiāli ir plaukuši zari, pūpoli, putnu spalvas, olu čaumalas, salmi. Jāpievērš uzmanība pavasarīgajām krāsām- gaiši zaļajiem un dzeltenajiem toņiem. Visus minētos materiālus var izmantot Lieldienu rotājumos. Dabas materiālus var papildināt ar citiem materiāliem, dziļu, kārsunu, vilnu.

Kā viens no visbiežāk izmantojamajiem materiāliem rokdarbos ir **papīrs**. Tam ir vairāki pielietojuma veidi. To var burzīt, locīt, griezt, līmēt, kā arī no slapja papīra var veidot dažādus priekšmetus. Bērns, kurš rokās paņēmis papīru, spēj daudzveidīgi un radoši izpausties. Sajust tā dažādo faktūru- izmantot dažādas tehnikas tā pielietojumā. *Strādājot ar tekstilmateriāliem*, visbiežāk izmantojamais materiāls rokdarbos ir **dzija**. Tai ir dažādi biezumu veidi un plašs krāsu klāsts, kuras var pielāgot jebkuram gadalaikam. Dzijai ir dažādi pielietojumi, to var pīt, vīt, tīt un kombinēt ar citiem materiāliem. Tekstilmateriālus var izmantot telpu rotājumu, mīksto rotaļlietu, lelles apģērbu, rotaslietu un aplikācijas (apsveikumi, galda kartes, ielūgumi) izgatavošanā. Darbojoties ar šiem materiāliem, bērniem ir iespēja iepazīt dažādas faktūras- raupjš, biezs, plāns, ciets. Liela uzmanība tiek pievērsta **audumam**, kuru var izmantot gan papildinot kādu radošo darbu, lai tas kļūtu “dzīvāks”, izteiksmīgāks, gad apgūstot, piemēram šūšanas tehniku, pie auduma gabala piešujot pogu (Āre, 1992, 6;7).

Konstruēšana ir darbība ar dažādiem materiāliem, kā rezultātā veidojas kāda noteikta lieta. Konstruēt var no celtniecības materiāliem (koka, plastmasas, Lego klucīšiem), konstruktora detaļām, papīra un iepriekš jau pieminētajiem dabas materiāliem. (Adniņa, 2009, 48;49).

Kad bērns tikai sāk apgūt konstruēšanu, pedagogam nevajadzētu dot atdarināšanai sagatavotu paraugu, viņam ir jābalstās uz personiskajiem novērojumiem. Parasti šos vērojumus veic jau iepriekš- pastaigās vai arī īsi pirms nodarbības. Bērnam ir ļoti svarīgi, ka darbu veicot, viņš var skatīties oriģinālu. Ļoti liela nozīme ir pedagoga mutiskajam paskaidrojumam. Tiem jābūt īsiem skaidriem un bērniem saprotamiem. Lai atveidotu kādu priekšmetu, jābūt attēlojamā priekšmeta redzes priekšstatiem. Novērošana un attēlošana bieži notiek vienlaikus. Tehnoloģiju joma veicina dažādu psihisko procesu attīstību, paplašina bērna redzesloku. (Upmane, 2010, 82, 83) .

Darbošanās ar daudzveidīgiem materiāliem ir veiksmīgs veids kā ļaut bērnam attīstīt un pilnveidot savas spējas, veicināt iztēli un izziņas aktivitāti. Izmantojot daudzveidīgos materiālus, bērni var īstenot savu ieceri, patstāvīgi izvēloties materiālus, attīstās prasme izvirzīt mērķus, pieņemt lēmumus, plānot darba procesu.

Analizējot K. Dēķēna, D. Vigules, E. Volānes, I. Aizporietes u.c. autoru atziņas par pirmsskolas vecuma bērnu iztēles sekmēšanu rokdarbos, var secināt, ka rokdarbi dod bērniem iespēju attīstīt sevi gan fiziski, gan garīgi. Rokdarbos attīstās pirkstu veiklība, uzmanība, atmiņa, domāšana. Rokdarbi ļauj bērniem apmierināt dabisko interesi, apgūt jaunas darbības, attīsta personību un iztēli, kā arī veido un nostiprina bērna raksturu. Rokdarbi ir daļa no mācību programmas. Rokdarbos bērniem ir iespēja darboties ar daudzveidīgiem materiāliem, vienlaicīgi apgūstot dažādas prasmes un pieredzi. Tas ir lielisks veids kā attīstīt un pilnveidot savas spējas, rosināt iztēli.

1.4. Pedagoģiskie nosacījumi iztēles sekmēšanai rokdarbos

Mēs dzīvojam strauju pārmaiņu laikā, kad mūsdienu bērni veido 21. gadsimta sabiedrību. Uz humāno izglītības paradigmu balstītā pedagoģiskā procesā svarīga ir ikkatra bērna identitātes attīstība veicināšana, nodrošinot tās izpausmi radošā darbībā (Volāne, Lāce, Marsone 2008, 157).

Pirmsskolā mācīšanās process jāuztver kā mijiedarbības process starp skolotāju un bērniem. Mācīšanās ir orientēta uz radošās darbības – darbošanās iespējām. Tā balstās uz pozitīvām emocijām un drošības sajūtu. Liela uzmanība jāpievērš, lai pedagogs ievirza, atbalsta un palīdz, kā arī veicina prieka sajūtu par padarīto darbu. Pirmsskolas bērniem nepieciešama vide, kurā viņš jūtas drošs (Lasmane, 2012, 35). Mākslinieciskajā darbībā būtiska nozīme ir pieaugušajam. Skolotāja atbalsts var būt ļoti nozīmīgs faktors bērna iztēles un radošās darbības sekmēšanā. To, ka skolotājam ir jāieklausās bērņā, jājūt ko bērns pārdzīvo, jāizprot viņa domas, uzsver L. Priede un D. Vigule. Skolotājam ir jāļauj bērnam kļūdīties, un kļūdas jāizmanto mācību procesā, izvirzot uzdevumus, kuri atbilst bērna pieredzei, spējām, interesēm (Priede, Vigule, 2009,15).

Arī **V. Golubina** uzskata, ka lielā mērā pedagoģiskā procesa veiksmīgumu nosaka tas, kā pedagogs veido vidi, kurā tam jādarbojas kopā ar bērniem, cik radoša un rosinoša tā būs, ko tā spēj piedāvāt bērna radošajai darbībai un kā spēj paplašināt bērna interešu loku, vairot viņa zinātkāri (Golubina, 2007, 151). Pedagogs un vide ir svarīgākie faktori iztēles un radošuma sekmēšanā, bet tikpat liela nozīme ir materiālie, to dažādībai. Skolotājam ir jāzina, kā laika gaitā izvēlēties un mainīt materiālus, vadoties pēc bērnu interesēm un procesiem, ko aktivizējuši paši bērni. Uz radošumu balstītai izglītībai ir jābūvē ceļš, pa kuru ejot, bērniem piedāvātas nodrošina loģisku un plānotu turpinājumu.

E. Pētersons uzsver, ka pirmajā vietā jānorāda bērna spēju attīstība. Nav svarīgs mācību darbs, kas sniedz plašākās zināšanas, bet gan tas, kas nodrošina to spēku attīstību, kas kā asni snauž

bērna dvēselē. Šādu iedzimto un dabas doto spēju sakopojumu sauc par individualitāti, lai izveidotos personība (Pētersons, 2000, 205).

Tehnoloģijas mācību jomas saturs ir zināšanu, prasmju un attieksmju kopums, ko apgūstot, bērns attīsta savu intelektuālo, emocionālo, gribas sfēru, pilnveido darba prasmes un paradumus. Rokdarbu apgūvē jāizmanto visas iespējas bērna individualitātes attīstībai. Nozīmīga ir skolotāja mērķtiecīgi izvēlēta uzskate. Tomēr jāraugās, lai demonstrējums nenomāktu bērnu iztēli un radošumu (Kondrova, 2015, 27).

Iztēles veicināšanai V. Zelmenis iesaka rokdarbos izmantot vingrinājumus un radošus uzdevumus, uzsverot, ka tiem jābūt mērķtiecīgiem, lai gan pedagogs, gan bērns zinātu, kādam mērķim attiecīgais vingrinājums/uzdevums tiek izpildīts. (Zelmenis, 2000, 133). Bērnu iztēles un radošumu sekmē pedagoga uzdotie jautājumi. Tiem ir jābūt atvērtiem un domāšanu rosinošiem. Jautājumu uzdošana, kas rosina tēlainu un radošu domāšanu, ir efektīvs veids, kā aicināt bērnu izteikt savas idejas un dalīties redzējumos, vienlaikus dodot viņam ziņu, ka viņa idejas ir svarīgas (Brigh Horizons Education Team, skatīts 03.03.2018.)

Pieaugušajam jāveicina, jāstimulē bērna radošā darbība visos tās posmos, attīstības līmeņos, lai bērna radošo darbu saturs kļūtu izteiksmīgāks un dažādāks. Sākumā visu vecuma bērni pēc iespējas vairāk jāvēro un vēroto jāatceras, lai būtu pēc iespējas vairāk vizuālās informācijas radošai domāšanai un iztēlei. M. Vidnere uzskata, ka iztēli var veicināt vizuāli- ar attēlu, krāsu vai formas palīdzību. Iztēli var veicināt arī ar skaņdarba palīdzību, saklausot skaņas dabā vai mūzikā. Attiecīgi, ja bērns dzird mūziku viņš var iztēloties, kas tajā notiek atveidot to kustībās vai izstāstīt savu pasaku (Vidnere, 2015, 17).

Iztēli var veicināt ar literatūras palīdzību. Ja bērnam lasa vai stāsta priekšā par kaut ko nebijušu, viņš spēj iztēloties pat lietas, kuras nav redzējis, vienīgi balstās uz iepriekšējo pieredzi, kas ar stāstīto ir saistīta (Hibnere, 1998, 99). Literatūra ir viens no tiem mākslas veidiem, kas bērnam ir pieejams un saprotams visātrāk, uzskata I. Freiberga. Ar literāro tēlu un notikumu starpniecību, bērnam iespējams pārdzīvot un izjust to, ko viņam liedz reālā dzīve. Turklāt literatūra pieredzi nepaplašina vispārīgi un stihiski, bet gan to mērķtiecīgi padziļina. Visāda veida literārie darbi- pasakas, stāsti, dzejoļi palīdz bērnam iepazīt apkārtējo pasauli un bagātina viņa dvēseli, prātu (Freiberga, 1997, 5). Bērnu literatūra ir apkārtējās pasaules apguves skola, kurā izraisot pārdzīvojumu, pirmsskolas vecuma bērniem māca ne tikai skatīties, bet arī ieraudzīt, ne tikai klausīties, bet arī sadzirdēt, sajust, bagātināt emocionālo pasauli, iztēli un pieredzi.

Šo jautājumu aplūko arī A. Tauriņa un A. Ābele. Viņas uzskata, ka pasakas dramatisācija ir cieši saistīta ar radošas personības attīstību, jo balstoties uz dažādu autoru atziņām par radošo darbību, viņas uzsver, ka literārie darbi, sevišķi pasakas, ir tie, kas dod dažādu situāciju nestandarta risinājumu piemērus, tie ļauj bērnam attīstīt bērna iztēli. Uzdevumi ar iztēlošanos, dramatisāciju, stāstu papildināšanu, dažādu paradoksu izdomāšanu ir jāizmanto aktivitātēs, kopīgi sadarbojoties ar bērnu. Pedagoģa stāstījumam jābūt skaidram, noteiktam, mundram un emocionālam. Jāpiebilst, ka literārajam darbam ir jāatbilst bērna interesēm un kā jau iepriekš tika minēts, jābalstās uz bērna iepriekšējo pieredzi. Tādā veidā tiks attīstīta bērna iztēle (Tauriņa, Ābele, 2010, 134).

Savukārt R. Karlovska un U. Mārtiņšone pievērš uzmanību tam, ka viens no iztēles attīstīšanas un aktivizēšanas veidiem ir kustības. Kustības ir svarīgs priekšnoteikums un līdzeklis gan bērna vispārīgai attīstībai, gan psihes, spēju, iztēles un kustību atdarināšanai- imitācijās. Viņas atzīmē, ka viens no galvenajiem pirmsskolas vecuma bērna iztēles imitāciju attīstības ceļiem ir kustības, kurās bērns jūtas atraisīts, emocionāls, aktivizējot iztēli. Kustības bagātina bērnu ar jaunām izjūtām un priekšstatiem (Karlovska, Mārtiņšone, 2011, 9;10).

Pedagoģam jāpievērš uzmanību tam, lai visi uzdevumi būtu piemēroti bērna attīstības līmenim un izpildes iespējām. Pārāk grūti vingrinājumi var radīt nepatiku un mazvērtības izjūtu, jo ne visi bērni ir spējīgi ar iztēli izvēlēties materiālus no kuriem tiks taisīti. Savukārt, ja uzdevums būs pārāk viegls, tas maz sekmēs attīstību un pieļauj sava spēka pārvērtēšanu. Pedagoģam šī grūtības pakāpe jānosaka pēc visas grupas kopumā, tā arī bērniem individuāli (vai grupām). Grūtībām jāpieaug pakāpeniski. Jācenšas pievērst uzmanību arī tam, ka ilgstoša vienveidīga darbība nogurdina un var radīt nepatiku, tāpēc uzdevumiem pēc iespējas jābūt dažādiem. To var panākt, kombinējot uzdevumus no dažādām uzdevumu sērijām (Zelmenis, 2000, 133).

L. Priede un D. Vigule uzskata, ja pedagoģam izdodas tuvināt savus un bērna mērķus, izvirzīt reālus uzdevumus, kuru atrisināšana bērnam šķiet interesanta un tik lielā mērā saistoša, kā tie šķiet viņa pašam, pedagoģs veicina gan produktīvās domāšanas, gan arī gribas attīstību. Mērķus iespējams tuvināt, ņemot vērā bērna attīstības likumsakarības. Pieaugušais, uzdodot jautājumus “kā darīt, kā nedarīt, kā vislabāk risināt radušos situāciju”, veicina ne tikai domāšanas attīstību. Šādi jautājumi ir cieņas apliecinājumi bērnam, viņa idejām, tie atbalsta bērna patstāvības centienus, iniciatīvu. Pedagoģs, kā galvenais faktors izvirzās arī tādēļ, ka ar savu darbību ietekmē radošas vides veidošanos, materiāla nodrošinājuma daudzveidību, bērna motivāciju, radošo procesu (Priede, Vigule, 2012, 149, 150).

Kā jau iepriekšējās nodaļās tika minēts, iztēli var veicināt tikai uz iepriekšējās pieredzes pamata. Lai pedagogs veiksmīgāk un interesantāk varētu veicināt bērna iztēli, pedagogs var iepriekš nolasīt, izstāstīt bērnam, kādu literāro darbu un pēc iepriekšējās pieredzes bērns var atveidot attiecīgo tēlu, kuru iztēlojās pasakas laikā. To visu var darīt ar jebkādas tehnikas palīdzību, galvenais, lai pedagogs ir nodrošinājis, ka bērniem ir pieejami visi nepieciešamie materiāli, tad arī bērni varēs iedarbināt savu atmiņu un domāšanu, un prasmes un veicināt iztēli vienlaicīgi.

Analizējot un apkopojot M. Vidneres, L. Lasmanes, E. Pētersona, V. Hibneres, N. A. Ozoliņas u.c. autoru atziņas par būtiskākajiem nosacījumiem iztēles sekmēšanā, var secināt, ka pedagogam jānodrošina labvēlīgi uz iztēli veicinoši vides apstākļi. Veidei ir jābūt radošai un iztēli rosinošai, lai paplašinātu bērna interešu loku un vairotu zinātkāri. Jāpievērš uzmanība tam, kā laika gaitā izvēlēties un mainīt materiālus vadoties pēc bērnu interesēm. Autori uzsvēra, ka iztēli var veicināt ar literārā darba palīdzību. Tas ir viens no mākslas veidiem, kas bērniem ir pieejams un saprotams. Ar literāro darbu starpniecību bērnam ir iespēja pārdzīvot un izjust, ko nav varējis reālajā dzīvē. Plānojot uzdevumus, iztēles veicināšanai rokdarbos ir jābūt piemērotiem bērna attīstības līmenim un izpildes spējām. Lai bērns spētu realizēt savu iztēloto rezultātu, pedagogam ir jāpievērš uzmanība tam, lai attiecīgais uzdevums nebūtu pārāk grūts vai pārāk viegls, jo tas var nomākt iztēles atspoguļošanas radošajā darbībā. Kā jau tika minēts, svarīgi pievērst uzmanību, lai radošā darbība būtu vērsta uz procesu nevis rezultātu, lai tas būtu interesants, praktiski pielietojams, kas rada pozitīvas emocijas.

2. Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu iztēles veicināšanas iespējas bērnu patstāvīgajā darbībā rokdarbos

2.1. Pētījuma metodoloģiskais pamatojums

Lai teorētiski izzinātu vecākā pirmsskolas vecuma bērnu iztēles veicināšanas iespējas rokdarbos, kā pētniecības metode tika izmantota teorētiskā literatūra, kurā no dažādiem literatūras avotiem tika iegūta nepieciešamā informācija, kas tika salīdzināta, analizēta, apkopota un sistematizēta. Vērā tika ņemtas G. Svences, M. Vidneres, V. Hibneres un citu autoru atziņas no pedagogijas pētniecības metožu literatūras. Šī metode vijas cauri visam pētnieciskā darba stadijām. Darbā tika izmantota gan pedagogiskās, gan psiholoģiskās literatūras analizēšana. Ar literatūras izpēti sākās praktiskais darbs.

Lai pētītu pirmsskolas vecuma bērnu iztēles veicināšanu tika izmantotas sekojošās empīriskās metodes:

- Bērnu praktiskās darbības mērķtiecīga novērošana
- Pārruna ar bērniem
- Pētījuma rezultātu analīze.

Pedagoģiskā novērošana ir metode, kas ir pedagoģiskas parādības mērķtiecīga uztvere, kuras procesā iegūst konkrēto faktisko materiālu, kas raksturo norises īpatnības. Novērojumu kā metodi, lieto, lai iegūti informāciju, pārbaudītu hipotēzes un teorētisko pētījumu patiesumu (Izvēlētās metodes pamatojums- pedagoģiskās novērošanas specifiskā īpatnības ir tā, ka šīs metodes izmantošanas laikā pedagogs neiedarbojas uz pētījuma priekšmetu, neaizsauc viņu interesējošās darbības, bet gaida to dabiskās izpausmes. Tā notiek dabiskos apstākļos, bez iejaukšanās bērna darbības gaitā. Novērojamā gaita tikt precīzi pierakstīta un pēc tam analizēta. Lai neietekmētu bērna uzvedību vai attieksmi viņa radošajā darbībā, pētniekam ir jābūt vai jāklūst par grupas parastu locekli, protams, var iesaistīt arī citus pedagoģiskos darbiniekus. Šajā gadījumā, pētījuma autore ir tieša šīs grupas locekle (A. Samuseviča, Liepāja 2000, 31; 35).

Pārruna ir informācijas ieguves avots, kas ir saskaņots arī ar novērošanas metodi. Dialogs starp pētītāju un pētījamo pēc iepriekš izstrādātas programmas. Pedagogs pārrunu laikā noskaidro viņam nepieciešamo, nesniedz atziņas gatavā veidā. *Izvēlētās metodes pamatojums-* Gatavojoties

pārrunai, nepieciešams izvēlēties mērķtiecīgus jautājumus, lai saruna būtu atklāta un atraisīta nevis uzspiesta un samocīta. Par pamatu pārrunai ir jāņem kāds interesējošs objekts (šajā gadījumā pedagoga novērojuma laikā bērna radītie jautājumi vai iztēles radītais rezultāts).

Plānojot rokdarbu nodarbības tika izvēlēts temats un saturs atbilstoši bērnu spējām un interesēm ar vizuālo materiālu un literārā darba palīdzību. Tika izvēlēti daudzveidīgi materiāli, atbilstoši vecākā pirmsskolas vecuma bērniem- dabas materiāli, tekstmateriāli un konstruēšanas materiāli.

2.2. Pētāmās grupas bērnu raksturojums

Pētījums tika veikts Ķekavas novada X pirmsskolas izglītības iestādē. Pētījumā piedalījās 14 vecākā pirmsskolas vecuma bērni, no tiem 7 meitenes un 6 zēni, vecumā no 6 līdz 7 gadiem. Lai novērtētu bērnu iztēles izpausmes, balstoties uz teorētiskajām atziņām, tika izstrādāti kritēriji un to rādītāji (sk. 1. tabulu).

1.tabula. Iztēles vērtēšanas kritēriji un to rādītāji

Kritēriji	Augsts līmenis (3p.)	Vidējs līmenis (2p.)	Zems līmenis(1p.)
Prasme darbam rod idejas, īstenojot savu ieceri.	Vienmēr darbam rod idejas un īsteno savu ieceri.	Izvirza ideju, taču ne vienmēr spēj to īstenot patstāvīgi.	Trūkst savu ideju, izmanto pedagoga ieteikto.
Prasme patstāvīgi izvēlēties materiālus un darba paņēmienus.	Vienmēr patstāvīgi izvēlas materiālus un darba paņēmienus.	Izvēlas atbilstošus darba materiālus, bet grūtības sagādā izvēlēties atbilstošus darba paņēmienus.	Izvēloties materiālus un darba paņēmienus, balstās uz pedagoga ieteikto.
Prasme darba procesā balstīties uz savu pieredzi un emocijām.	Vienmēr balstās uz savām iepriekš apgūtajām prasmēm un izmanto dažādus mākslinieciskos izteiksmes līdzekļus.	Izmanto savu pieredzi, bet ne vienmēr to izmanto, reizēm to nosaka intereses.	Darbojas ar skolotājas palīdzību, neizmanto savu iepriekšējo pieredzi un prasmes.
Darbojoties koncentrējas uz	Vienmēr darbojoties koncentrējas uz procesu.	Izprot darba procesu, bet bieži veicamas process nerada	Darbu veic ātri un bezrūpīgi.

procesu nevis rezultātu.		interesi, un tad svarīgākais ir rezultāts.	
---------------------------------	--	--	--

Lai izveidotu katra bērna individuālos raksturojumus pētāmās problēmas aspektā, bērni tika novēroti dažādās situācijās- nodarbībās, rotaļās un patstāvīgajā darbībā.

Laura- fiziski un psiholoģiski attīstīta meitene. Darba uzsākšanai patstāvīgi izvēlas materiālus, kā arī nodarbības procesa laikā nav nepieciešama īpaša skolotājas palīdzība. Pati spēj risināt situācijas, ja kas ir neskaidrs. Nodarbību laikā uzmanība tiek koncentrēta uz procesu nevis rezultātu. Vienmēr iesaistās diskusijās un vēlas atbildēt uz jautājumiem vai arī dalīties ar savu pieredzi. Darbus parasti veic ar ļoti lielu interesi un rūpību. Sīkā muskulatūra ir ļoti labi attīstīta, spēj darboties ar maziem un smalkiem priekšmetiem, kā arī griezt ar grieznēm pa taisnu līniju. Patīk konstruēt dažādus tēlus. Veicamie darbi vienmēr ir radoši.

Emīlija- fiziski un psiholoģiski attīstīts bērns. Ļoti centīga. Visus darbus grib paveikt perfekti. Patstāvīgi izvēlas materiālus pievēršot uzmanību to saskaņotībai- laba gaumes izjūta. Lielu uzmanību pievērš darba procesam, jo vēlas, lai rezultāts ir visskaistākais un patīk saņemt pozitīvu novērtējumu gan no bērniem, gan pieaugušajiem. Nodarbību laikā Emīlija uzmanīgi klausās un iesaistās sarunā. Viņa ar lielu prieku iesaistās dažāda veida rokdarbu nodarbībās.

Eduards- zēns ir ļoti aktīvs un neuzmanīgs. Var netīšam iesist vai pagrūst kādu bērnu. Haotisks, steidzīgs. Pats interesi par rokdarbiem neizrāda, darbojas tikai uz skolotājas aicinājumu. Darbojas īslaicīgi un bez interese. Darbs vērsts uz rezultātu, jo vēlas to pēc iespējas ātrāk pabeigt, līdz ar to darbos novērojama paviršība.

Tomass- daudzpusīgs un atvērts zēns. Vienmēr patīk iesaistīties visās piedāvātajās aktivitātēs. Ir savs redzējums un idejas radošā darba procesā. Labi attīstīta pirkstu sīkā muskulatūra. Bieži darbojas ar sīkiem priekšmetiem un mazām konstruēšanas detaļām. Interesi izraisa pilnīgi viss, ir zinātkārs un atvērts pasaulei ar plašu vārdu krājumu. Bieži dalās savā pieredzē. Radošajā procesā ir vērsts uz pašu procesu un spēj pamatot, katru savu veicamo soli. Viņam patīk palīdzēt citiem bērniem, kā arī, ja nepieciešama palīdzība viņš to nekautrējoties līdz gan bērniem, gan grupas pieaugušajiem.

Letīcija- ļoti aktīva un kustīga. Radošo darbu laikā koncentrējas tikai un vienīgi uz savu darbu. Nevēlas palīdzēt citiem. Ir idejas un parasti tās īsteno patstāvīgi. Materiālus vienmēr paņems vairāk, kā varbūt ir nepieciešams. Patīk saņemt uzslavas no pedagoga. Komunikācijā ar citiem

bērniem nav īpaši aktīva. Patīk darboties vienatnē, bet nodarbību laikā aktīvi iesaistās jebkāda veida darbībās.

Dārta- mierīga un klusa meitene. Radošā procesa laikā īsteno savu individuālo pieeju. Dārtas darbi pārsvarā atšķiras no citiem. Viņai nepatīk, ja kāds izvēlēties tādus pašus materiālus kā viņa, vai uzdevuma rezultāts ir līdzīgs kā viņai. Dārta vienmēr pagaidīs, kamēr citi bērni materiālus būs izvēlējušies un tikai tad tos izvēlēsies arī viņa. Ņemot vērā, ka Dārtai ir sava pieeja procesa laikā, bieži sagādā grūtības tā īstenošana, bet viņai ir grūti lūgt palīdzību, tāpēc pedagogam bieži ir viņa jāuzrunā. Uzdevumus nekad neatstās neizdarītu, vienmēr to pabeigs līdz galam. Dārtai ir bagāts vārdu krājums, kas izpaužas stāstot par paveikto.

Ričards- fiziski attīstīts zēns, bet nepatstāvīga emocionālā puse. Ir pieredzes bagāts, patīk viss kas saistīts ar tehniku, instrumentiem un sadzīviskām lietām. Iesaistās rokdarbos, patstāvīgi izvēlas materiālus, bet bieži vien darba process nerada interesi, un tad svarīgākais ir rezultāts vai darbs netiek izdarīts vispār. Ričards iesaistās sarunās un sniedz atbildes uz jautājumiem. Pārsvarā komunicē ar grupas zēniem un vēlas būt līderis. Nepieņem pedagoga palīdzību.

Valts- kluss, bet bez problēmām komunicē ar vienaudžiem. Nodarbībās ir uzmanīgs un klausās ko stāsta skolotāja vai citi bērni. Sniedz atbildes uz jautājumiem, tikai tad, ja tiešām ir pārlicināts, ka nebūs kļūdījies. Vienmēr vēro bērnu darbošanos. Parasti strādā pēc skolotājas parauga vai atkārtoti citu bērnu darbus. Darbus veic lēnām un rūpīgi, bieži nepieciešama palīdzība darbošanās procesa laikā.

Kristiāna- rūpīga un kārtīga meitene. Fiziski un psiholoģiski attīstīta. Rūpīgi sagatavojas katram darbam, pēc uzdevuma saņemšanas izvirza mērķi un tiecas to sasniegt. Brīvajos brīžos pārsvarā izvēlas radošos darbus no papīra, ja vēlas ko papildināt ar citiem materiāliem, tad droši vaicā skolotājai. Prasmīgi izmanto savu pieredzi. Vienmēr atvērta un palīdzēs citiem bērniem, kā arī grib iesaistīties pieaugušo darbībās. Viņa strādā radoši un ar izdomu. Pēc darba paveikšanas vienmēr rūpīgi sakārto savu darba vietu. Bagāts ar iztēli apveltīts vārdu krājums, kas izpaužas brīžos, kad stāsta par to, ko ir uztaisījusi.

Līva- meitenes darbi atkarīgi no garastāvokļa, ja veicamais darbs izraisa interesi, tad to paveiks bez problēmām, bet pārsvarā izvairās no radošo darbu veikšanas. Nodarbību laikā iesaistās tikai tad, kad var izteikt savu iepriekšējo pieredzi, ja jā klausās skolotājas teiktajā, tad uzmanība tajā brīdī tiek pievērsta citām apkārtējām lietām. Pārsvarā darbu vēlas paveikt pēc iespējas ātrāk, tādēļ novērojama paviršība. Pie materiālu izvēles īpaši nepiedomā, ir reizes, kad darbi netiek pabeigti, bet viņa par to nepārdzīvo.

Marta- diez gan bieži neizprot uzdevumu, tāpēc ir reizes, kad uzdevuma izpilde sagādā grūtības. Nepārlicināta par savām darbībām, jo uztraucas, ka kaut ko izdarīs nepareizi. Ja nepieciešams izvēlēties brīvā laika aktivitāti, tad parasti izvēlas dažāda veida vārumus, jo patīk rokassprādzes un krelles. Martai stabilitāti dod uzdevumi, kurus viņa jau ir darījusi, kad jādara kaut kas jauns, tad viņa jūtas nepārlicināta par sevi un gaida, ka skolotāja iesaistīsies, lai viņai palīdzētu.

Everts- iesaistās radošajā darbībā, bet grūtības sagādā vāja pirkstu sīkā muskulatūra. Viņš darbojas ar kreiso roku, tāpēc nespēj veikli izdarīt “smalkākas, sīkākas” lietas. Grūtības sagādā arī griešana ar grieznēm, kaut arī izmanto kreīļiem paredzētas grieznes. Everts vienmēr mēģina un dara, ja kaut kas nesanāk, tad neapjūk, jautā palīdzību. Viņš ir psiholoģiski ļoti labi attīstīts bērns, patīk lasīt grāmatas un pildīt dažādus prātu vingrinošus uzdevumus, ir komunikabls un iesaistās sarunās.

Oskars- patīk izbaudīt jebkāda veida procesus. Darbus dara bez steigas un patīk spriest par dažādām lietām. Pirms radošo darbu veikšanas viņš vienmēr izpēta piedāvātos materiālus, kā arī pievērš uzmanīgu citu bērnu izvēlēm, pirms izvēlas kaut ko pats. Patīk, ja skolotāja pievērš viņam uzmanību, bieži vaicā palīdzību. Rotaļājoties kopā ar meitenēm ir pakļāvīgs, bet kad ar zēniem dodas rotaļās, tad ir valdonīgāks.

Bērnu iztēles attīstības līmenis pētījuma sākumā atspoguļots tabulā (sk.2.tabulu).

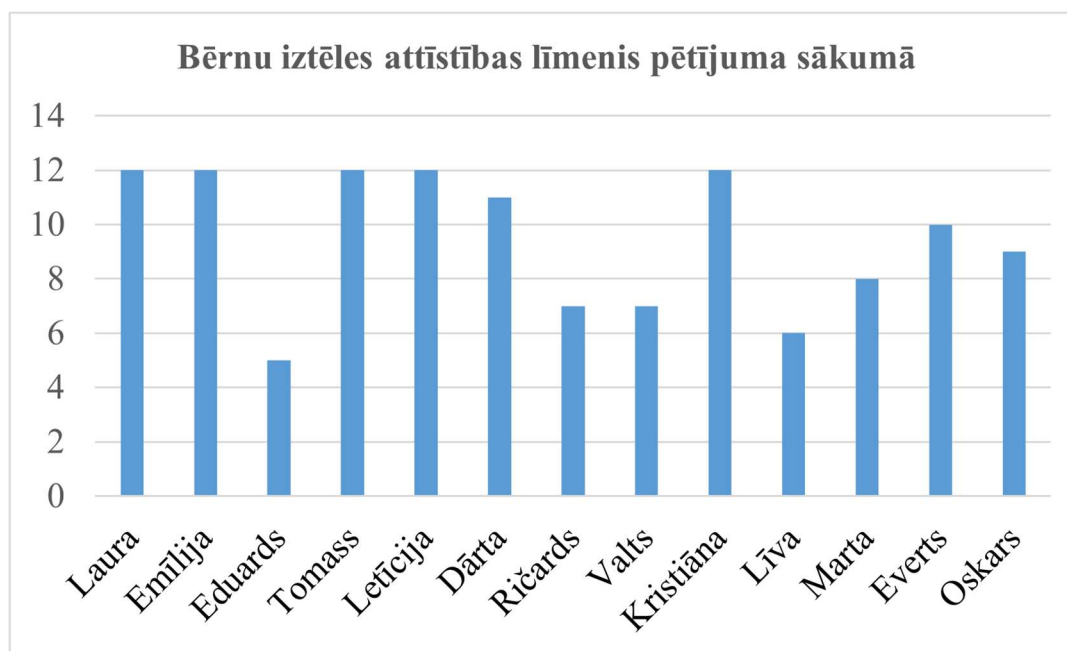
2.tabula. Bērnu iztēles attīstības līmenis pētījuma sākumā

Bērna vārds	Prasme rast ideju un īstenot to .	Prasme patstāvīgi izvēlēties materiālus un darba paņēmienus.	Prasme darba procesā balstīties uz savu pieredzi un emocijām.	Darbojoties koncentrējas uz procesu nevis rezultātu.	Kopā:
Laura	3	3	3	3	12
Emīlija	3	3	3	3	12
Eduards	1	2	1	1	5
Tomass	3	3	3	3	12
Letīcija	3	3	3	3	12
Dārta	3	2	3	3	11

Ričards	2	2	1	2	7
Valts	1	2	1	3	7
Kristiāna	3	3	3	3	12
Līva	2	2	1	1	6
Marta	2	2	2	2	8
Everts	2	2	3	3	10
Oskars	2	1	3	3	9

Labākai uzskatāmībai, pētījuma sākumā izvirzītie un apkopotie kritēriju rezultāti ir atspoguļoti diagrammā (sk. 2.attēls)

2. attēls. Bērnu iztēles attīstības līmenis pētījuma sākumā

Analizējot bērnu iztēles izpausmes pēc izvirzītajiem kritērijiem var secināt, ka visvieglāk bērniem bija koncentrēties uz procesu nevis rezultātu. Tādi bija 9 bērni- Laura, Emīlija, Tomass, Letīcija, Dārta, Valts, Kristiāna, Everts un Oskars. Laura, Emīlija, Tomass, Letīcija, Dārta un Kristiāna vienmēr savam darba rod patstāvīgas idejas un ļoti labi spēja tās īstenot. Līvai, Valtam Ričardam un Eduardam grūtības sagādāja pieredzes un emociju izpaušana, bieži darbs neradīja interesi, līdz ar to viņi to izpildīja ātri un bezrūpīgi. Lielākā daļa bērnu materiālus izvēlējās bez skolotājas palīdzības vai ietekmes, bet Valtam un Eduardam skolotājas palīdzība bija vajadzīga vienmēr vai lai viņus motivētu darba veikšanai, vai darba ieinteresēšanai.

2.3. Individuālās pārrunas ar bērniem

Iztēle ir cieši saistīta ar bērnu interesēm, tādēļ, lai izzinātu bērna intereses un attieksmi pret rokdarbiem, tika veiktas individuālās sarunas, uzdodot šādus jautājumus: Ar kādiem materiāliem tu visbiežāk darbojies rokdarbos?; Ko tev vislabāk patīk izgatavot?; Ko tu vēl vēlētos uztaisīt rokdarbu nodarbībās? Uzdotie jautājumi un bērnu sniegtās atbildes atspoguļotas 3.tabulā. (sk. 3.tabulu)

3.tabula. Bērnu sniegtās atbildes uz jautājumiem

Bērna vārds	Ar kādiem materiāliem tu visbiežāk darbojies rokdarbos?	Ko tev vislabāk patīk izgatavot?	Ko tu vēl vēlētos uztaisīt rokdarbos?
Laura	Man ļoti patīk vis kaut ko taisīt no krāsainajiem papīriem	Man patīk taisīt papīra lelles	Es gribētu uztaisīt īstu lelli
Emīlija	Man patīk kaut ko taisīt no auduma	Kad uzzīmēju skaistas meitenes, man patīk viņām no auduma viņām uztaisīt kleitas vai somiņas	Es gribētu uzšūt savai lellei kleitu un sunītim gultiņu
Eduards	Ar koka materiālu	Man patīk taisīt robotus	No cietā metāla uztaisīt bruņumašīnu
Tomass	Man patīk viss	Vislabāk man patīk taisīt papīra lidmašīnas	Es gribētu uztaisīt lidmašīnas modeli

Letīcija	Man ļoti patīk kaut ko veidot no plastilīna	Man patīka, kad vienreiz sašuvām maisiņus	Es gribētu, lai mēs uztaisām kādu mīkstu dzīvnieciņu
Dārta	Man patīk darboties ar dziju	Man patīk vērt krelles un rokassprādzes	Es gribētu, lai mēs kādreiz uztaisām skaistas sniegpārslīņas
Ričards	Man patīk strādāt ar koku	Taisīt kuģus	Es nezinu
Valts	Ar kastaņiem	Man patīk taisīt mazas mašīnītes no papīra	Mašīnu trasi no koka
Kristiāna	Man patīk griezt un līmēt dažādas lietiņas no krāsainā papīra.	Man patīk taisīt taureņus un putnus no krāsainā papīra	Mēs varētu uztaisīt spilvenus
Līva	Ar papīru	Taisīt varavīksni	Es gribu uztaisīt kaķi, jo man kaķītis pazuda
Marta	Ar pērlītēm un krellēm	Man patīk vērt pērlītes un taisīt sev krelles	Es gribētu mammai uztaisīt skaistāko rokassprādzi pasaulē
Everts	Ar papīru	Taisīt mašīnas	Kaut ko vieglu
Oskars	Man patīk taisīt kaut ko no papīra, zīlēm un salmiņiem	Taisīt mājas no salmiņiem un skoča	Es gribētu kopā ar visiem bērniem uztaisīt vilcienu no kartona, es jau tādu taisīju mājās, man ļoti patīka.

Apkopojot bērnu atbildes uz jautājumu: **Ar kādiem materiāliem tev vislabāk patīk darboties rokdarbos?** Varēja secināt, ka bērniem ir ļoti dažādas intereses. Analizējot bērnu atbildes, var secināt, ka bērnu visbiežāk nosauktais materiāls ir papīrs. Papīru nosauca Līva, Everts, Kristiāna, Laura. Meitenes īpaši akcentēja krāsaino papīru. Vairāki bērni kā mīļāko materiālu nosauca dabas materiālus- kastaņus, koku, zīles. Dabas materiālus nosauca Ričards, Valts, Oskars, Eduards. Apkopojot bērnu atbildes uz jautājumu: **Ko tev vislabāk patīk izgatavot?** Varēja secināt, ka bērniem vislabāk patīk izgatavot dažādus priekšmetus- lelles, mašīnas, putnus no papīra. Šīs lietas nosauca Kristiāna, Valts, Tomass un Laura. Divām meitenēm ļoti patīk izgatavot lietas no tekstilmateriāla- auduma, šūt auduma maisiņus, vai izgatavot kleitiņas vai somiņas lellēm. Audumu nosauca Leģīcija un Emīlija. Savukārt Martai un Dārtai patīk vērt no pērlītēm krelles un rokassprādzes. Uz jautājumu: **Ko Tu vēl vēlētos uztaisīt rokdarbos?** Varēja secināt, ka bērniem ir dažādas intereses. Analizējot bērnu sniegtās atbildes, var secināt, ka daudzi bērni vēlas uztaisīt dažādas lietas no tekstilmateriāliem- lelles, spilvenus, dzīvniekus. Šīs lietas nosauca Laura, Emīlija, Leģīcija, Līva un Kristiāna. Tas atspoguļojas viņu sniegtajās atbildēs. Bērna intereses vienmēr veidosies balstoties uz iepriekšējo pieredzi, ja tā būs pozitīva, tad arī citās reizēs viņš vēlēties izmantot konkrēto materiālu, ja pieredze būs ne tik laba, tad, protams, ka viņš izvēlēties tādu materiālu, par kuru būs pārliecinātāks.

Bērnu sniegtās atbildes par to, ko viņiem patīk izgatavot ir diez gan atšķirīgas, tāpēc var spriest, ka rokdarbu nodarbībās ir piedāvāti daudzveidīgi materiāli un viņi zina, ka tādus var izmantot, bērns savā iztēlē iztēlojas, balstoties uz savu iepriekšējo pieredzi, kā konkrēto izstrādājumu būtu pagatavot. Šādas individuālās sarunas ir ļoti noderīgas, jo pedagogs var pievērst bērna uzmanību un ieinteresēt tikai tad, kad zina, kas viņam tajā brīdī ir aktuāls. Tas attiecas ne tikai uz rokdarbu nodarbībām, bet arī uz citām mācību jomām. Pedagogam ir iespēja saprast kā plānot un ko piedāvāt, tādā veida radot interesantākas nodarbības.

Pievēršot uzmanību pirmajam jautājumam, ar kādiem materiāliem tu visbiežāk darbojies rokdarbos, 4 bērni no 13 atbildēja, ka vislabāk patīk darboties ar papīru, kas ir ļoti labs rādītājs, jo pārējo bērnu atbildes bija citādākas, pierādot to, ka bērniem tiek piedāvāti daudzveidīgi materiāli. Saņemot atbildes uz trešo jautājumu “ ko tu vēlētos uztaisīt rokdarbu nodarbībā?” var secināt uz ko tendētas ir katra bērna individuālās intereses, piemēram, 5 meitenes vērsa uzmanību, ka vēlētos šūt un darboties ar auduma materiālu, līdz ar to var secināt, ka bērniem jau ir bijis priekšstats, darbojoties ar šādiem materiāliem. (sasaistīt ar teorētisko atziņu). Plānojot tālāko bērnu darbību, skolotājam vajadzētu pievērst uzmanību darbam ar dabas materiāliem

2.4. Praktiskais darbs ar bērniem

Lai īstenotu bakalaura darbā izvirzīto mērķi- pētīt vecākā pirmsskolas vecuma bērnu iztēles veicināšanas iespējas rokdarbos, darba autore -skolotāja (turpmāk tekstā - Sk.) praktiskajā daļā novadīja šādas nodarbības:

- **Kā kokiem rotāties?**
- **Svētku rotājumi**
- **Mana gaismiņa ir Latvijai**

1. nodarbība “Kā kokiem rotāties?”

Nepieciešamie materiāli: Latviešu tautas pasaka “Kā kokiem izgāja” (sk.1.pielikums), krāsaina vilniņa, jasmīnu zariņi, putuplasts.

Nodarbībā piedalījās 13 vecākā pirmsskolas vecuma bērni 7 meitenes un 6 zēni.

Ļoti bieži mēs rudenī uztveram kā drūmu un tumšu gadalaiku. Sk.- **Kāpēc mums liekas, ka rudens vairs nav tik priecīgs kā, piemēram, vasara?**

Laura- *Jo jāvelk cimdi un šalle.*

Oskars- *Tāpēc, ka ātrāk ir jāiet gulēt, bet man vēl gribas skatīties televizoru.*

Eduards- *Ātrāk jāiet gulēt, jo jāiet uz bērnudārzu. Man vasarā nebija jānāk, jo mamma teica, ka tad ir brīvlaiks.*

Līva- *Rudenī ātrāk paliek tumšs un mums vajag, lai mūs redz, tāpēc jāliek atstarotāju.*

Everts- *Un rudenī paliek auksti, kokiem un krūmiem krīt lapas.*

Kristiāna- *Lapas kokiem paliek krāsainas.*

Pēc bērnu sniegtajām atbildēm tika secināts, ka bērniem jau ir zināšanas par to, kādas ir rudens pazīmes, ar ko rudens atšķiras no vasaras. Ar bērniem pārrunājām, ka tiešām viena no spilgtākajām rudens iestāšanās pazīmēm ir tā, ka kļūstot vēsākam laikam koku lapas sāk krāsoties un nokrīt. Skolotāja aicina bērnus doties pastaigā pa bērnudārz teritoriju, lai vērotu, vai rudens jau ir iestājies arī pie mums. Pastaigas laikā tika aplūkoti koki, un tika noskaidrots, kādi koki augu bērnudārza teritorijā, pārrunājām to pazīmes un kā tie tagad izskatās. Skolotāja Pastaigas laikā stāstīja **latviešu tautas pasaku “Kā kokiem izgāja”**, pirms to sāka lasīt skolotāja saka bērniem: **Uzmanīgi klausieties par ko pasakā būs stāstīts.**

Skolotāja pēc pasakas ievēroja, ka bērni bija sastinguši un klusi vēroja apkārtni, brītiņu uzgaidīja un jautāja bērniem, **“kas notika ar kokiem?”**

Emīlija- *Koki aizgāja gulēt, jo palika ļoti auksti.*

Eduards- *Kokiem nepatika zaļās lapas.*

Everts- *Koki gribēja būt citā krāsā, tāpēc prasīja rudenim citas lapas.*

Sk.- **Uzmanīgi paskatieties apkārt, kādas krāsas rudens iedevis katram kokam?**

Ņemot vērā, ka viss notika ārā, bērni pirms atbild uz jautājumiem vēroja kokus, kuri atrodas bērnudārza teritorijā.

Laura- *bērzam ar mazajām lapiņām iedeва dzeltenu krāsu.*

Tomass- *kļavai lapa ir kā pieci pirksti (pastaigas laikā bija paņēmis lapu un tagad to rādīja citiem, uzliekot savu plaukstu uz tās), un ir oranžā krāsā.*

Letīcija- *bet rudens kļavai iedeва divas krāsas.*

Marta- *jā, oranžu un sarkanu!*

Monta- *bet eglei nedeва neko, jo viņa palika zaļa.*

Dārta- *arī priede palika zaļa, jo priedei ir garas skujas (izvelk no kabatas priežu skujas, kuras bija salasījusi mežā, kad kopā ar vecākiem bija sēņot), tās ir asas.*

Sk.- **Vai pasakā bija pieminēts vēl kāds koks, kuram nemainījās krāsa?**

Everts- *jā, to sauca KANIĶIS.*

Skolotāja bērniem nolasīja teikumu no pasakas- **“Egle, priede un kadiķis priecājās par saviem skaistajiem skuju svārkjiem.”** Everts uzreiz izlabo, ka ir nevis *kaniķis*, kā viņš sākumā teica, bet gan kadiķis.

Everts- *trīs koki palika zaļi, jo viņi visu laiku ir zaļi, jo viņiem nav lapas.*

Sk.- **Vai vēl kāds koks tika pieminēts pasakā?**

Ričards- *jā, ozols, bet viņam iedeва nevis krāsainu krāsu, bet gan brūnu.*

Sk.- **Vai ozolam tika iedota vēl kāda krāsa?**

Valts- *jā, bet es neatceros.*

Skolotāja palīdzēja bērniem atcerēties otru pieminēto krāsu, kura tika iedota ozolam-rūsgana. **Padomājiet, kur šādu krāsu vēl var sastapt?**

Ričards- *uz skrūvēm, kad tās sarūsē un nevar vairs paskrūvēt.*

Skolotāja pēc bērnu sniegtajām atbildēm secināja, ka bērni atšķir gan koku nosaukumus, pēc to izskata, kā arī pasakā dzirdēto salīdzināja ar to, ko varam sastapt dzīvē.

Sk.- **Vai mēs varētu uztaisīt tādu mežu kā pasakā?**

Protams, ka bērni bija priecīgi par šādu ideju. Pirms darba tika pārrunāts, kādi materiāli būtu nepieciešami, lai izveidotu mežu. Bēni balstoties iepriekšējā pieredzē, sauca materiālus no kuriem, viņuprāt, varētu izgatavot mežu- krāsas, plastilīns, no krāsainā papīra, koku lapas. Principā tika piedāvāti materiāli, ar kuriem viņi visbiežāk darbojušies ikdienā. Skolotāja aicināja bērnus

doties atpakaļ uz grupiņu, lai paskatītos, vai kāds no grupā esošajiem materiāliem varētu mums noderēt. Bērni ierodoties grupā, vēroja dažādus materiālus, kurus bija sagatavojusi skolotāja, kā arī bija materiāli, kurus iepriekš pieminēja bērni. Skolotāja pamanīja, ka Marta ir nostājusies pie kastītes, kurā atradās krāsaina vilniņa. Viņa to čamda, kā arī aicināja citus bērnus to pataustīt, jo tā ir mīksta. Bērnos šī vilniņa izraisīja interesi, jo iepriekš bija darbojušies ar cita veida materiāliem.

Sk.- Ko Jūs tur atradāt?

Marta- *atradu krāsainu mīkstumiņu (smejas)*

Sk.- Ko ar to var darīt?, bērni parausta plecus. Skolotāja aicināja, lai katrs bērns paņem mazliet no šī materiāla. Skolotāja pastāstīja, ka šo materiālu sauc par vilnu. Bērni uzreiz atminas, ka vilnu var dabūt no aitām. Skolotāja aicināja bērnus mazliet paspēlēties ar vilniņu. Bērni to sāka viegli virpināt starp plaukstām, mazliet lidināts, vērojot kā tā iekrīt atpakaļ plaukstā, plūkāt mazākos gabaliņos.

Sk.- Vai šo vilniņu varētu izmantot meža izgatavošanā? Bērni piekrietoši atbildēja, ka varētu izmantot.

Sk.- Kā un kur to varētu izmantot? Tausta

Emīlija- *tā vilniņa varētu būt koka lapas, jo ir vairākās krāsās.*

Tomass- *bet to nevar pielīmēt.*

Sk.- Ja to nevar pielīmēt, vai ir cita iespēja, kā šo vilniņu varētu izmantot kā lapas? Aicināja bērnus vēlreiz aplūkot pieejamos materiālus. Everts atrada kastīti ar kociņiem (jasmīnu zariņi, kuri līdzinās īstam miniatūram koka) un rādīja skolotājai, ka šos kociņus varētu izmatot, kā koka stumbru. Skolotāja aicina Evertu dalīties ar savu ideju, pastāstot to pārējiem bērniem. **Sk. - Ja izmantojam šos kociņus un krāsaino vilniņu, vai tad ir nepieciešama līme?**

Letīcija- *nevajag, jo vilniņu var pakarināt.*

Skolotāja aicināja bērnus pievērst uzmanību tam, kā kociņu nostiprināt, lai to būtu vieglāk uztaisīt, izvēlēties nepieciešamos materiālus, lai uztaisītu skaisto mežu. Uz katra galda bija sagatavota pamatne no putuplasta, bērni tika aicināti izgatavot tos 3 kociņus no dzirdētās pasakas.

Nodarbības analīze pēc izvirzītajiem kritērijiem:

Laura paņēma 3 kociņus un dzeltenas krāsas vilniņu. Pirms uzsāka darbu, vēroja, kā to dara blakus esošie bērni.

3.attēls. Oskars savu koku izveidoja no trīs krāsu vilniņas pabeigušas.

Oskars pagaidīja kamēr visi ir paņēmuši materiālus, tad lēnām paņāma tos arī priekš sevis. Kamēr devās pie galda, tikmēr plūkāja vilniņu. Kad nonāca līdz savai darba vietai, sāka to plūkt lielos gabalos, pārklājot zariņu nesteidzoties, bet izbaudot procesu (sk. 3.attēlu).

Emīlija ātri izvēlējās materiālus, jo pēc iespējas ātrāk gribēja uzsākt darbu. Ik pa laikam paskatījās apkārt, ko dara pārējie, bet skatoties no malas, izskatījās, ka darbiņu vēlas pabeigt pirmā.

Līva-neapmierināta paņēma nepieciešamos materiālus. Apsēžoties pie galda, sēdēja un neko nedarīja, līdz brīdim, kad pamanīja, ka draudzenes darbiņu jau ir

Leticija priecīga par to, ka viņas ideja ar vilniņu bija izdevusies. Vilniņai izvēlējās 3 dažādas krāsas, materiālu paņēma diez gan daudz, jo gribēja, lai kociem ir ļoti daudz krāsainu lapu, lai tiem nebūtu auksti.

Everts izvēlējās nepieciešamos materiālus, skaisti izrotāja kociņus ar vilniņu, bet kociņa nostiprināšanas process sagādāja grūtības- nostiprinot kociņu putuplastā, tas diemžēl salūza, bet Everts neapjuka un devās pēc cita kociņa.

Tomass atšķirībā no citiem bērniem izvēlējās visu iespējamo krāsu vilniņas. Visus kokus uztaisīja vienlīdz krāsainus, kad skolotāja vaicāja, kurus no pasakā pieminētajiem kociem Tomass ir uztaisījis, viņš atbildēja, ka kļavu, jo tajā ir pilnīgi visas krāsas.

Ričards īsti neiesaistījās procesā. Apsēdās savā vietā un gaidīja, kad visi būs pabeiguši. Skolotāja aicināja Ričardu vismaz aplūkot materiālus, izvēlēties un parotaļāties ar vilniņu, bet Ričards nevēlējās iesaistīties, tāpēc turpināja gaidīt.

Dārta procesam pieiet mazliet citādāk. Viņa izvēlējās nepieciešamos materiālus, bet vilniņu nevis plūkāja, bet virpināja mazos bumbulišos. Kad skolotāja vaicāja kā Dārta tos

nostiprinās un kāpēc tieši šādi darbojas, Dārta atbildēja, ka gribot taisīt priedes un egles. Ja bumbulīti uzstums uz zariņa, tad būs skujuas (sk.4.attēlu).

Marta izvēloties materiālus pievēra uzmanību skolotājam. Kad kaut ko paņēma uzreiz jautāja vai ir pareizi, cik tādus vajadzēs. Ļoti nepārliecināta par savām darbībām, kā arī liek manīt par to, ka baidās kļūdīties. Par katru izdarīto soli aicināja skolotāju apskatīties.

Kristiāna paņēma nepieciešamos materiālus, bez grūtībām iesaistījās procesā un zināja, kādu vēlas redzēt katru savu izveidoto kociņu (sk.5.attēlu).

5.attēls. Kristiānas rotātais koks

kuri ir viņa skaistie, krāsainie rudens kociņi (sk.6.attēlu).

Sk.- Vai mums ir tāds mežs kā pasakā?

Bērni priecīgi atbildēja, ka ir izdevies skaists mežs kā skaistā pasakā.

Nodarbības analīze pēc izvīrītajiem kritērijiem:

Nodarbības laikā tika novērtos, ka bērnos rodas interese darboties ar materiāliem, kurus viņi līdz šim nav izmantojuši. Ja sākumā viņi nosauca tos materiālus, kurus viņi

4.attēls. Dārta rotā ar zaļo vilniņu

Valts

paņēma materiālus, bet vēroja apkārtējos. Pagāja kāds laiciņš, kad Valts uzrunāja blakus esošo meiteni un lūdza viņai palīdzību, jo nezināja, kas jādara. Kad meitene paskaidroja, tad Valts lēnām sāk darbu. **Eduards** nebija iedziļinājies procesā, galvenais bija ātrāk sasniegt rezultātu, lai varētu nodarboties ar citām viņam vairāk interesējošām lietām.

Pēc paveiktā uzdevuma skaistā meža kompozīcija tika izlikta grupas rudens izstādē, kuru bērni ar lielu prieku aplūkoja, kā arī viens otram rādīja,

6.attēls. Rudens mežs pasakā

zināja, tad materiālu izpētes laikā viņu uzmanība tomēr tiek piesaistīta tiem materiāliem, kurus viņi zināja mazāk vai nezināja vispār. Lielākā daļa no bērniem ar šo uzdevumu veiksmīgi tika galā, ja bija kādas grūtības, viņi tās pārvarēja vai nu lūdzot palīdzību- Marta un Valts, vai arī atrisināja tās paši- Everts. Lielāko neiesaistīšanos nodarbības laikā varēja novērtot Ričardā, savukārt Eduardam galvenais bija rezultāts.

2. nodarbība “Svētku rotājumi”

Nepieciešamie materiāli: krāsaina koku un krūmu lapas, pērlītes, diegs, adata

Bērnudārzā katru gadu oktobra mēnesī tiek rīkoti “**Krāsainie svētki**”. Mūzikas skolotājas sadarbojoties ar grupu skolotājām mēneša garumā, plāno dažādas aktivitātes. “Krāsainie svētki” tāpēc, ka oktobra mēnesis ir izteikts laiks, kad arī daba kļūst krāsaina un mainīga.

Ņemot vērā, ka tuvojas mēneša izskaņa, jāgatavojas noslēguma pasākumam. Grupā ir vērojami bērnu krāsainie darbi, saistībā ar krāsaino svētku tematu. Iepriekšējā dienā pastaigas laikā tika salasītas dažādu koku un krūmu lapas.

Sk.- Kas bērniem, kas vēl būtu nepieciešamas, lai grupā vai garderobē radītu svētku sajūtu? Tausta

Emīlija- *Mums vajag sapucēties?*

Everts- *Bet pucēties vajag tikai tad, kad būs koncerts, mamma man uzšuva krāsainu džemperu un bikses.*

Līva- *Varbūt mēs varam kaut ko smuku uztaisīt?*

Pārējie bērni piekrīt Līvas izteiktajam variantam. Skolotāja iesaistās bērnu diskusijā un uzdod jautājumu.

Sk.- Kur tieši varētu likt izgatavotos rotājumus, lai būtu šī svētku sajūta?

Kristiāna- *Mēs varam likt augšā (rāda ar pirkstu uz griestiem).*

Oskars- *Jā, mēs varam likt pie tiem striķīšiem.*

Pārējie bērni piekrita, jo arī tiek apspriests tas, ka parasti dažādi rotājumi, kas tiek gatavoti tiek karināti pie griestiem, lai grupas telpa vai garderobe izskatītos skaistāka un visiem būtu patīkamāk tajā atrasties. Skolotāja bērniem rādīja dažādus rotājumu variantus, bet bija mazliet sabēdājusies, jo bija beigušies krāsainie papīri, tāpēc vērsās pēc palīdzības pie bērniem.

Sk.- Vai varēs uztaisīt kaut ko krāsainu neizmantojot papīrus?

Eduards- *Jā, varam uztaisīt no plastilīna krāsainas lietiņas.*

Sk. - Kas tās varētu būt par krāsainām lietiņām un kā tās varētu piekarināt pie griestiem?

Kristiāna- *Varam uztaisīt krāsainas lapiņas.*

Emīlija- *Bet plastilīns var izjukt.*

Skolotājam prātā ienāca ideja, ka varētu rotājumus uztaisīt no kāda krāsaina dabas materiāla, bērni uzreiz pateica, ka krāsainas arī ir koku lapas. Skolotāja uzreiz atcerējās, ka viņai ir daži varianti, kurus kādreiz ir taisījusi- parādīja divus dažādus vērumus no dabas materiāliem, kā arī parāda attēlus ar dažādiem rotājumiem.

Sk.- **vai mēs šādu rotājumu varam uztaisīt?**

Marta- *Jā, varam, tikai mums vajag salasīt lapas!*

Sk.- **Kas vēl ir nepieciešams, lai virtene turētos kopā un to varētu skaisti karināt?**

Ričards- *Izskatās, ka lapas ir salīmētas kopā, tad mums vajadzēs gan lapas gan līmi un mazu striķīti, lai piesietu pie augšējā striķa.*

Skolotāja aicina bērnus aplūkot pirmo vērumu.

Monta- *Tajā ir lapas, diegs, un skaisti spīdumiņi.*

Letīcija- *Mums grupiņā ir tādi spīdumiņi (parāda ar pirkstu uz kastīti, kurā ir daudz un dažādas veramās pērlītes).*

Tomass- *Kā mēs to diegu varam dabūt cauri, mums tad vajadzēs adatas?*

Kristiāna- *Mums jāšuj lapas?*

Skolotāja aicina aplūkot otro vērumu

Līva- *Šis ir grūtāks, jo kastaņi ir cieti.*

Tomass- *mums vajadzēs urbi, lai taisītu caurums. Kad ar tēti taisīju kastaņu krelles, tad es pats urbu.*

Ričards- *būtu forši, ja mēs varētu urbt, es arī māku.*

Sk.- **Kuru no vērumiem mums būtu vieglāk uztaisīt pirmo vai otro vērumu?**

Dārta- *vieglāk būtu taisīt to, kas ir no skaistajām pērlītēm, jo man bail ar urbi.*

Skolotāja jautā, kas būs nepieciešams, lai uztaisītu šādu vērumu?

Laura- *vēro pirmo vērumu un sauc nepieciešamos materiālus- mums vajadzēs koku lapas, diegu, pērlītes.*

Sk.- **Kā mēs diegu varētu dabūt cauri gan lapām, gan pērlītēm?**

Tomass- *es jau teicu, mums vajadzēs adatu!*

Sk.- **Vai viņi vēlētos taisīt šādus rotājumus?** Bērni ar prieku uzreiz gribēja ķerties pie darba. Skolotāja jautā bērniem, **no kurām lapām šādu virteni būs vislabāk uztaisīt?**

Everts- *Tavā virtenē ir kļavu lapas, tad mēs arī lasīsim kļavu lapas?*

Skolotāja atgādina bērniem, ka iepriekšējās dienas pastaigas laikā, tika salasītas dažādas koku un krūmu lapas.

Sk.- Kā jūs domājat, varbūt varam izmantot arī citas lapas?

Vērojot skolotājas demonstrēto virteni, bērni izvēlējās nepieciešamos materiālus. Pirms sāka virtenes izgatavošanu, skolotāja pievērsa uzmanību tam, kuras no salasītajām lapām var rullēt, kuras var locīt un, kuras tāpat vērt. Bērni izmēģināja dažādos variantus. Katrs izvēlējās pats savas. Katram bērnam bija jāizveido virtene ar paša izdomātu ritmu. Katrs bērns sākumā šo ritma daļiņu uzzīmēja uz

baltas lapiņas, iepriekš vienojoties, ka lapa = /, pērlīte = 0 (sk. attēls). Uz katra galda tika novietots trauks ar lapām un pērlītēm, lai bērniem būtu vieglāk organizēties turpmākajam darbam.

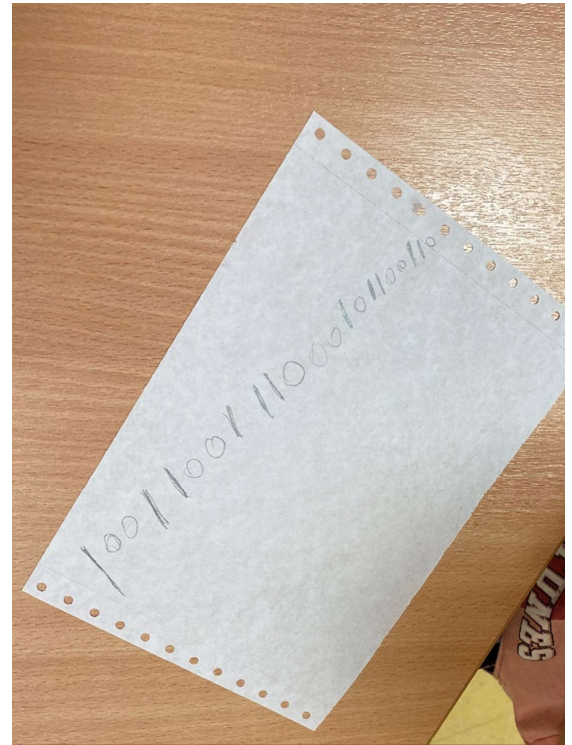
Nodarbības analīze pēc izvirzītajiem kritērijiem:

Tomass darbu veica patstāvīgi, saprata uzdevumu un tajā bija iedziļinājies līdz galam. Diega ievēšana adatā nesagādāja problēmas. Vērsās pēc pieaugušā palīdzības, kad nepieciešams diegam uzsiet mezglu.

7. attēls. Ritma zīmējums

Ričards rotājuma izveides procesā iesaistījās ar prieku, rūpīgi izdomāja rotājuma ritumu. Kad bija jāsāk darboties vēroja kā lapu loka citi bērni. Kad skolotāja piedāvāja kāda veida palīdzību, Ričards atsakās un saka, ka pats var izdarīt.

Everts vēlas iesaistīties, izprata procesa attīstību, bet grūtības sagādāja “smalkie” darbi diega ievēšana adatā, kā arī vēlāk vērt virsū pērlītes. Everts neapjuka un droši jautājs gan pieaugušā, gan citu bērnu palīdzību.

Kristiāna aktīvi darbojās. Rūpīgi sagatavojās darba uzsākšanai. Pirms sāk darbu ar adatu, Kristiāna izlika arī uz galda no nepieciešamajiem materiāliem ritmu, kādā tālāk tas tiks vērts virtenē. Skolotājas palīdzība bija nepieciešama tikai pie diega nostiprināšanas. Kristiāna šī darba izpildes laikā arī palīdzēja citiem bērniem, kuriem bija nepieciešams ievērt diegu adatā.

Dārta iesaistījās procesā. Darba izpildei bija izvēlējusies noteiktu ritmu, izvēloties konkrēta pērlītes, jo viņai patīkot, kā tās griežoties spīd. Skolotājai Dārta ik pa laikam ir jāuzrunā, jo Dārta pati nevēršas pēc palīdzības, ja, piemēram, nevar ievērt diegu adatā, tad vienkārši sēdēja un knibināja pirkstus (sk.8.attēls).

Valts darbu uzreiz nesāka. Sākumā vēroja, kā to dara citi bērni, jo baidījās izdarīt kaut ko nepareizi. Nebija pārliecināts par sevi. Valts novēroja, ka citi bērni pie diega

8. attēls. Dārtas vērumus no locītām lapām un pērlītēm

ievēšanas jautā skolotājas palīdzību, tad arī viņš lūdza šo palīdzību.

Letīcija virteni taisīja lēni un akurāti, rullējot lapas un atstājot tām kātiņus. Bija pārdomājusi katru izdomātā ritma soli. Viņai darbu veica pilnīgi patstāvīgi, neiesaistoties citu problēmās, jo koncentrējās tikai uz savu rotājumu (sk. attēlu)

Laura kā jau meitene ar interesi iesaistījās darba tapšanā. Laura gan virteni neuztvēra kā telpas rotājumu, bet gan kā rotājumu sev (krelles vai galvas rota). Kad viņa savu darbu bija paveikusi, ilgi nevarēja no tā šķirties. Tad skolotāja Laurai ieteica uztaisīt vēl kādu virteni kamēr citi bērni vēl darbojas.

9. attēls. Letīcija vēšanas procesa laikā

Oskars uzmanīgi darbojās. Viņam bija bail, ka lapas var saplīst. Oskars arī skolotājai stāstīja, ka lapai durot cauri adatu tā varot saplīst, jo

lapa esot ļoti plāna. Lai arī cik uzmanīgi viņš piegāja plīšanas jautājumam, Oskaram tiešām viena lapa saplīsa brīdī, kad viņš to izvēra cauri adatai, jo velkot to pa diegu uz leju, diegs izplēsās lapai cauri. Oskars gan nebēdājās, tikai pateica skolotājam, ka viņam bija taisnība.

Līva virtenes izgatavošana nesagādāja grūtības. Visam procesam piegāja ar lielu atbildību un vēlējās redzēt sev tīkamu rezultātu. Līva ritma veidošanā izmantoja diez gan daudz pērlīšu. Viņa teica, ka pērlītes radīšot svētkus.

Emīlija par veicamo darbu bija ļoti priecīga. Viņasprāt izvēlējās visskaistākās un lielākās kļavu lapas, kā arī izvēlējās tādas pērlītes, kas ir saskaņotas ar lapām, attiecīgi savā virtenē izmantoja sarkanas, dzeltenas un zaļas pērlītes.

Eduards darbu iesāka ļoti steidzīgi. Acis skatījās uz visām pusēm. Varēja novērot, ka viņš vēlas sasniegt rezultātu, lai tikai tā virtene būtu gatava un viss. Eduards uzzīmēja virtenes ritmu, bet kad tā bija jāver viņš lika nevis pēc sava zīmējuma, bet gan juku jukām.

Marta rūpīgi darbojās. Viņa uztaisīja 3 dažādas virtenes. Katra virtene bija citā garumā, kā arī ar savu rakstu. Viņai darbu sanāca ļoti veikli uztaisīt, kaut arī bija nepieciešama skolotājas palīdzība, kuru viņa nekautrējās vaicāt. Iespējams, ka arī tāpēc viņa virtenes sanāca tik veikli uztaisīt, jo nekavējās pie tā, ko saprata, ka pati nevar izdarīt.

Kad ar vērumiem tika izrotāta garderobe, bērni ar lielu apbrīnu vēroja, kā vērumi izskatās. Everts pat pieminēja, ka tās ir kā lāstekas ziemā, kas karājas pie jumtiem. Kopumā bērni ar prieku iesaistījās vērumu izgatavošanā. Kad visi vērumi bija izgatavoti, vienojāmies, ka ar tiem rotāsim garderobi, jo vērumu ir mazāk, nekā grupiņas telpā būtu nepieciešams. Kopumā grūtības sagādāja diega ievēršana adatas acī Evertam, Dārtai un Ričardam, Valtam bet viņi vai nu vērsās pie pieaugušā pēc palīdzības, vai arī pie citiem bērniem. Vērojot bērnus procesa laikā, varu secināt, ka viņi ir gatavi viens otram palīdzēt.

3. nodarbība “Mana gaismiņa ir Latvijai”

Nepieciešamie materiāli: burciņas, karmīnsarkana un balta dzija, balta mežģīne, sārtas krūmu lapas, baltas un tumši sarkanas salvetes, PVA līme, otas, aukla, spīdumiņi, svecīte.

Skolotāja iesāka stāstījumu- Novembris mums latviešiem ir patriotiskais mēnesis.

Sk.- **Vai jūs zināt, kas ir patriotiskais mēnesis?**

Ričards- *tas ir, kad karavīri Rīgā staigā.*

Oskars- *kad mēs braucam uz Rīgu skatīties, salūtu.*

Laura- *Patriotiskais mēnesis ir tad, kad man Latvijas karoga zīmīti mamma pielika pie kleitas.*

Sk.- **Kāpēc mēs liekam Latvijas karoga lentīti vai zīmīti pie atgēriba?**

Emīlija- *Jo Latvijai ir dzimšanas diena.*

Skolotāja piekrītoši atbild. Un turpina stāstījumu. Ar straujiem soļiem tuvojas Latvijas 102. dzimšanas diena. Mums katram arī ir dzimšanas diena, bet, kad tā ir Latvijai, tad arī mums kā Latvijas iedzīvotājiem ir svētki.

Sk.- **Vai jūs mājās svinat Latvijas dzimšanas dienu?**

Emīlija- Jā, mēs svinam Latvijas dzimšanas dienu, mamma taisa kūku un es viņai palīdzu.

Tomass- Mēs arī esam visi taisījuši kūku, man mājās ir bildes.

Sk.- Jā, mēs kopā katru gadu bērnudārzā taisām Latvijas dzimšanas dienai par godu kūku.

Es šorīt satiku bērnudārza vadītāju un viņa man lūdza, **vai jūs varētu palīdzēt uz Latvijas dzimšanas dienu izgaismot mūsu grupas laukumiņu?**

Bērni priecīgi un piekrītoši atbildēja, ka varēs palīdzēt un uzreiz ar nepacietību tika celtas rokas, lai izteiktu dažādus variantus, kā varētu laukumiņu izgaismot.

Skolotāja klausījās bērnos un juta gandarījumu par to, ka bērni ar tik lielu entuziasmu bija gatavi izgaismot jauno laukumiņu, tāpēc jautāja: **kā mēs varētu izgaismot laukumiņu par godu Latvijas 102. dzimšanas dienai?**

Ričards- *mums vajag lampiņas kurām ir baterijas, jo nojumē nav elektrība.*

Eduards- *mums vajag ļoti daudz lampiņas.*

Sk.- **vai ir vēl kāda iespēja, kā varētu izgaismot laukumiņu?**

Letīcija- *mēs ar mammu un tēti, un mazo brālīti Lāčplēša dienā dedzinājam svecītes trauciņos, likām mājās pie loga, jo mamma teica, ka nevajag nekur iet.*

Dārta- *varbūt mēs varam nopirkt svecītes?*

Sk.- **Kas notiks ar svecītēm, ja mēs tās noliksim ārā?**

Everts- *ja būs vējš, tad tās nodzisīs.*

Oskars- *jā, vējš nopūtīs sveces.*

Sk.- **Labi, ja mēs nopērkam svecītes un izdomājam ar tām izgaismot laukumiņu, ko mēs varētu darīt, lai tās vējš nenopūš?**

Bērni sēdēja un vēroja skolotāju, **kur jūs ar ģimeni ievietoja svecītes, kad tās iededzināja mājās?**

Letīcija- *mēs likām trauciņos, jo katram bija savs trauciņš, ielikām mazo svecīti un tā smuki spīdēja.*

Sk.- **Vai trauciņš varētu pasargāt svecīti no vēja?**

Bērni atbild, ka varētu.

Skolotāja rādīja bērniem dažādus trauciņus, plastmasas krūzīti, stikla svečturi, šķīvīti un dažāda izmēra burciņas.

Sk.- Kurš no šiem trauciņiem derētu svecītei un nosargātu to no vēja?

Bērni izmēģināja, kurā no piedāvātajiem trauciņiem būtu visdrošāk, ievietojot svecīti katrā trauciņā, skolotāja to aizdedzināja un tad bērni mēģināja to nopūst, pievēršot uzmanību tam, ka vējš pūš no sāniem. Arī bērni pūta dažādos veidos, cik vien katram bija spēka.

Sk.- Kuri no trauciņiem nepasargās svecīti?

Oskars- *šķīvīšis nepasargās, jo tam nav maliņas.*

Everts- *plastmasas trauciņā nevar likt, jo tam nevar redzēt neko cauri*

Tomass- *sveču traukā arī nevar likt, jo tas ir pa mazu*

Sk.- Tad, kurā no piedāvātajiem variantiem, mēs varētu ielikt un pasargāt svecīti?

Kristiāna- *mēs varam ielikt burciņās.*

Pārējie bērni piekrīt Kristiānai.

Tā kā esam noskaidrojuši, ka izgaismot laukumiņu varēsīm, kad svecīti ielieksim burciņā, vai jums neliekas, ka tā burciņa tāda “plika”?

Dārta- *Mēs varētu tās izrotāt.*

Skolotāja parādīja bērniem dažādas jau izrotātas burciņas, bet pievērsa uzmanību tam, ka mēs burciņas rotāsim Latvijas dzimšanas dienai, tāpēc nevēlas iejaukties bērnu iztēlē, vien piedāvāja dažādus materiālus, ar kuriem varēja burciņu izrotāt. Skolotāja iepazīstināja bērnus, kā nostiprināt pie burciņas dziju, mežģīni, salvetes vai lapiņu, bet tālāk bērni dodas darboties paši, izvēloties materiālus pēc savas ieceres.

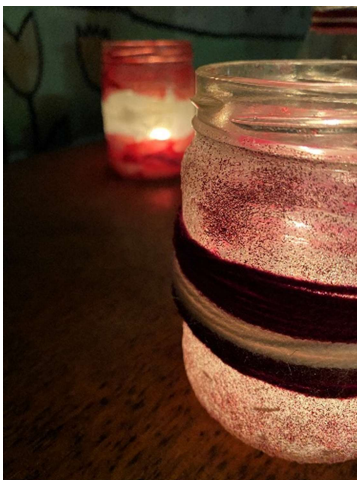
Nodarbības analīze pēc izvirzītajiem kritērijiem:

Everts- iesaistījās darba procesā, izvēlējās krūmu lapiņas. Šoreiz darbu viņam bija paveikt viegli, jo izvēlējās materiālus ar, kuriem viņam kā kreilim bija ērti darboties.

Laura- izvēlējusies materiālus, darbojās lēnām un rūpīgi. Sākumā neizdevās nostiprināt dziju pie burciņas, jo kā sāka tīt uz riņķi, dzija skrēja līdzī. Viņa mazliet sabēdājās, bet tomēr izvēlējās lūgt skolotājas palīdzību.

Letīcija- uzmanīgi izvēlējās materiālus, pievēršot uzmanību kompozīcijai kopumā. Darbojās vienatnē neiesaistoties sarunās ar citiem bērniem.

Oskars- vēroja skolotājas rādītās burciņas un centās izvēlēties līdzīgus materiālus. Kad darbu paveica, tad priecīgs stāstīja, ka viņam sanākusi gandrīz tāda pati burciņa.

10.attēls. Līvas burciņa ar spīdumiem

Līva- šis uzdevums viņai ļoti patika, burciņu izvēlējās rotāt ar dziju un spīdumiem (sk. 10. attēlu). Ja bija nepieciešama palīdzība, tad vērsās pie skolotājas, bet tajā pašā laikā, kamēr skolotāja mēģināja palīdzēt, viņa savai burciņai nepievērsa uzmanību.

Ričards- izvēlējās nepieciešamos materiālus. Ņemot vērā, ka nevēlas izmantot skolotājas palīdzību, pie neveiksmes, kad kaut kas nesanāk, kļuva dusmīgs.

Skolotāja mēģināja viņam palīdzēt, jo redzēja, ka viņam tiešām tā ir vajadzīga, mēģināja noskaidrot, kas viņam nav sanācis. Ričards paskaidroja, ka dzija neturas pie burciņas, viņš grib, lai tā ir burciņai apakšā un augšā, lai burciņa izskatās pēc Latvijas karoga. Skolotāja ar viņa atļauju palīdzēja nostiprināt diegu, Ričards uzmanīgi vēroja procesu un pēc tam spēja to realizēt līdz galam pats (sk. 11.attēls).

11.attēls. Ričards procesa laikā

Marta- patstāvīgi izvēlējās materiālus un īstenoja savu ieceri. Kā iepriekšējās nodarbībās tika novērots, arī šoreiz viņa nekavējās pie lietām, kas viņai nesanāk un vērsās pēc palīdzības pie skolotājas.

Emīlija- izvēlējās burciņu pamatā taisīt no mežģīnes, grieza ar grieznēm sirds formu un noklāja burciņas laukumu, nebija vajadzīga skolotājas palīdzība, jo pati izbaudīja darba procesu un sasniedza savu izvirzīto rezultātu.

Dārta- izvēlējās materiālus kuriem vislabāk spīdēs cauri svecīte. Viņa materiālus izvēlējās pati pēdējā, jo nevēlējās, ka kādam būtu tāda pati burciņa kā viņai

Valts- vēroja kādus materiālus izvēlas citi bērni un tikai tad tos izvēlējās pats. Lai uzsāktu darbu bija nepieciešama skolotājas palīdzību, jo pats nevarēja izdomāt, kā turpināt procesu. Skolotāja aicināja Veltu aplūkot viņas sagatavotās burciņas un izvērtēt, kā ar saviem izvēlētajiem materiāliem var izrotāt burciņu. Tālāk Valts darbu veica patstāvīgi.

Eduards- izvēlējās materiālus, bet šoreiz darbojās lēnāk, pievēršot uzmanību tam, ka burciņa ir no stikla un nevēlējās, ka tā nokristu zemē.

Tomass- rūpīgi izvēlējās materiālus ar kuriem rotās burciņu. Piedāvāja savu palīdzību arī citiem bērniem (sk. 12.attēlu).

Kristiāna- rūpīgi gatavojās darba uzsākšanai. Kristiāna paņēma burciņu un pielika to pie katra materiāla, lai sapratu, kas viņai patīk vislabāk.

Pēc nodarbības katrs bērns ievietoja savā burciņā svecīti. Bērni ar nepacietību gaidīja, kad ar skaistajiem lukturīšiem varēs izgaismot laukumiņu Latvijas dzimšanas dienai par godu. Laika apstākļu dēļ, izgatavotos lukturīšus nācās novietot nojumē, izveidojot gaismas galdu, pie kura sildīties (sk.13. attēlu).

Vērojot nodarbību un bērnu sniegtās atbildes var secināt, ka bērni **12.attēls. Tomass ar latvisko burciņu**

13.attēls. Mana gaismiņa Latvijai!

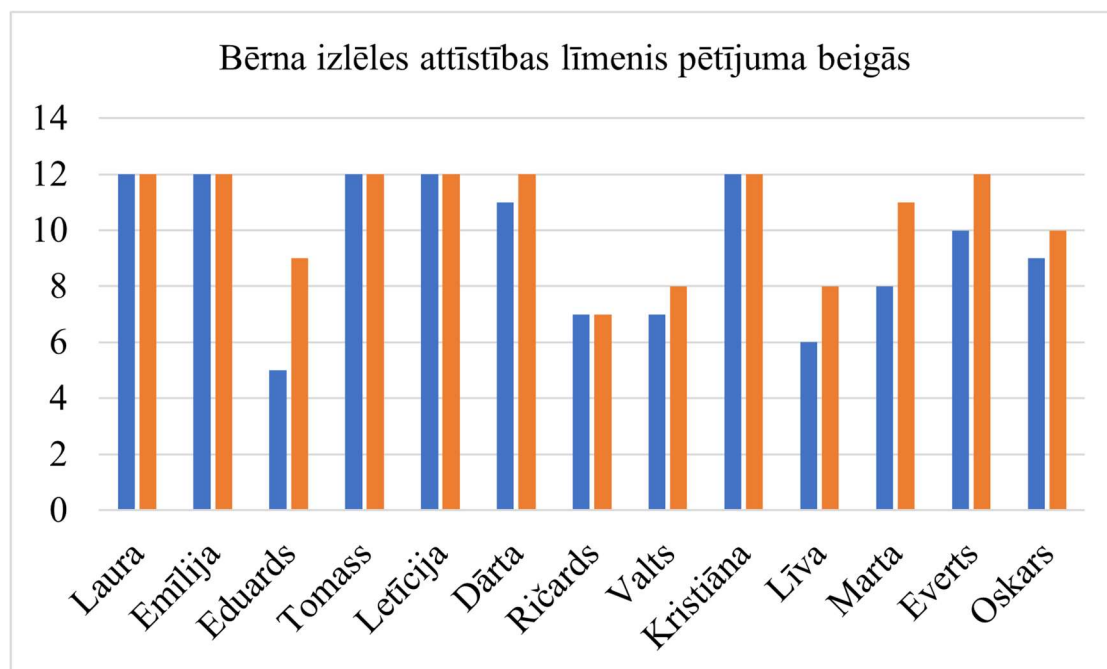
koncentrējas uz procesu, bet vēlas, lai rezultāts būtu īstenots tāds, kādu viņi ir iedomājušies (sk. 4.tabulu). Bērni darbojās nesteidzīgi izvēloties materiālus pievēršas tam, lai paši ar saviem spēkiem spētu radoši darboties.

4.tabula. Bērnu iztēles attīstības līmenis pētījuma beigās

Bērna vārds:	Prasme rast ideju un īstenot to .		Prasme patstāvīgi izvēlēties materiālus un darba paņēmienus.		Prasme darba procesā balstīties uz savu pieredzi un emocijām.		Darbojoties koncentrējas uz procesu nevis rezultātu.		Kopā:
	Pētījuma sākums	Pētījuma beigas	Pētījuma sākums	Pētījuma beigas	Pētījuma sākums	Pētījuma beigas	Pētījuma sākums	Pētījuma beigas	
Laura	3	3	3	3	3	3	3	3	12
Emīlija	3	3	3	3	3	3	3	3	12
Eduards	1	2	2	3	1	2	1	2	9
Tomass	3	3	3	3	3	3	3	3	12
Letīcija	3	3	3	3	3	3	3	3	12
Dārta	3	3	2	3	3	3	3	3	12
Ričards	2	2	2	2	1	1	2	2	7
Valts	1	1	2	2	1	2	3	3	8
Kristiāna	3	3	3	3	3	3	3	3	12
Līva	2	3	2	3	1	1	1	1	8
Marta	2	3	2	3	2	2	2	3	11
Everts	2	3	2	3	3	3	3	3	12
Oskars	2	2	1	2	3	3	3	3	10

Labākai uzskatāmībai, pētījuma beigās izvirzītie un apkopotie kritēriju rezultāti ir atspoguļoti diagrammā (sk. 14.attēls).

14. attēls. Bērna iztēles attīstības līmenis pētījuma beigās

Novērojot bērnu iztēles izpausmes, darba autore secina ka augstākajam iztēles līmenim no pētāmās grupas atbilst Laura, Emīlija, Tomass, Letīcija, Kristiāna, kā arī Dārtas iztēles izpausme pētījuma beigās ir paaugstinājusies uz augstāko līmeni. Vidējam iztēles līmenim atbilst Marta, Everts, Ričards, Valts, Līva un Eduards, Oskars.

Laura vienmēr pati darbam rod ideju un īsteno savu ieceri, patstāvīgi izvēlas materiālus un darba paņēmienus, darbā dalās ar savu pieredzi un emocijām, darba laikā koncentrējas uz procesu nevis rezultātu.

Emīlija pati darbam rod ideju un īsteno savu ieceri, patstāvīgi izvēlas materiālus un nepieciešamos darba paņēmienus, darbā dalās ar savu pieredzi un emocijām kā arī koncentrējas uz darba procesu nevis rezultātu.

Eduards izvērza ideju, bet ne vienmēr spēj to īstenot, pētījuma beigās spēj patstāvīgi izvēlēties materiālus un darba paņēmienus, spēj izmantot savu pieredzi, bet ne vienmēr to īsteno, izprot darba procesu, bet bieži veicamais process nerada interesi.

Tomass vienmēr pats darbam rod idejas un patstāvīgi īsteno savu ieceri, izvēlas materiālus un nepieciešamos darba paņēmienus, darbā ar lieli prieku dalās ar savu pieredzi un emocijām, koncentrējas uz procesu nevis rezultātu.

Letīcija pati darbam rod ideju un īsteno savu ieceri, patstāvīgi izvēlas materiālus un nepieciešamos darba paņēmienus, darbā dalās ar savu pieredzi un emocijām kā arī koncentrējas uz darba procesu nevis rezultātu.

Dārta vienmēr pati darbam rod ideju un īsteno savu ieceri, patstāvīgi izvēlas materiālus un nepieciešamos darba paņēmienus pievēršot uzmanību tam, lai viņas darbs atšķirtos no citiem, darbā dalās ar savu pieredzi un emocijām kā arī koncentrējas uz darba procesu nevis rezultātu.

Ričards izvirza ideju, bet ne vienmēr spēj to īstenot patstāvīgi, izvēlas atbilstošus materiālus, bet grūtības sagādā izvēlēties atbilstošus darba paņēmienus. Izmanto savu pieredzi, bet ne vienmēr to izmanto, jo reizēm darba veikšanai nav intereses. Izprot darba procesu, bet process nerada interesi, tad to veic bezrūpīgi.

Valtam trūkst savu ideju, izmanto citu bērnu vai skolotājas ieteikto, pēc dotā parauga vai piemēra spēj izvēlēties atbilstošus darba materiālus, bet bieži grūtības sagādā izvēlēties atbilstošus darba paņēmienus, izmanto savu pieredzi, bet ne vienmēr to izmanto, darbojas koncentrējoties uz procesu nevis rezultātu.

Kristiāna pati darbam rod ideju un īsteno savu ieceri, patstāvīgi izvēlas materiālus un nepieciešamos darba paņēmienus, darbā dalās ar savu pieredzi un emocijām kā arī koncentrējas uz darba procesu nevis rezultātu, pievērš uzmanību detaļām un vienmēr vēlas kādam palīdzēt.

Līva izvirza ideju, taču ne vienmēr spēj to īstenot patstāvīgi, balstās uz savām iepriekšējām prasmēm, izprot darba procesu, bet bieži veicamais darbs nerada interesi, darbu veic ātri un bezrūpīgi.

Marta izvirza ideju, bet ne vienmēr spēj to īstenot, patstāvīgi izvēlas materiālus, bet grūtības sagādā izvēlēties atbilstošus darba paņēmienus, darba tapšanas laikā izmantot savu pieredzi, bet ne vienmēr spēj to izmantot, darbošanās laikā koncentrējas uz procesu.

Everts vienmēr izvirza ideju, bet ne vienmēr spēj to īstenot, izvēlas atbilstošus darba materiālus, bet grūtības sagādā izvēlēties atbilstošus darba paņēmienus, dažkārt nepieciešama pedagoga ieteiktā palīdzība, vienmēr balstās uz savām iepriekš apgūtajām prasmēm un zināšanām, kā arī darbojas koncentrējoties uz procesu nevis rezultātu.

Oskars izvirza ideju, bet ne vienmēr spēj to īstenot patstāvīgi, ir reizes, kad nepieciešams kāds pedagoga paraugs, atkarībā no darba sarežģītības ,izvēloties materiālus un darba paņēmienus dažkārt nepieciešama pedagoga palīdzība, darba procesa laikā balstās uz iepriekšējām zināšanām un savām emocijām, kā arī koncentrējas uz procesu.

Apkopojot rezultātus, var secināt, ka gandrīz visi bērni vienmēr spēj izvēlēties nepieciešamos materiālus rokdarbu nodarbībās. Bērniem patīk darboties ar daudzveidīgiem materiāliem, it īpaši interesi izraisa tādi, ar kuriem viņiem iepriekš nav bijusi iespēja darboties, vai tādi, kurus ikdienā tik bieži neizmanto. Skolotājs ir tas, kurš nodrošina attīstošu vidi, lai vecinātu bērnos radošumu, lai veicinātu bērnu intereses. Svarīgi pievērst uzmanību tam, lai bērns spētu patstāvīgi izdomāt un īstenot savu ieceri, kas ir novērojama arī lielākajā daļā no grupas bērniem. Pārsvārā visi grupās bērni ir tendēti uz darbošanās procesu nevis rezultātu, kaut arī dažkārt katram bērnam intereses atšķiras. Vērojot bērnu darbus ir redzama katra bērna individuālā izdoma, radošā iztēle un jaunrade.

Autore organizējot savas nodarbības, balstījās uz teorētiskajā daļā gūtajām V. Hibneres, A. Tauriņas un A. Ābeles, I. Freibergas un citu autoru atziņām par literatūru, kā vienu no iztēles sekmētājiem. Literārie darbi, sevišķi pasakas, dod dažādu situāciju, kā arī to risinājumu piemērus. Literārie darbi ir viegli pieejami un uztverami bērniem pirmsskolas vecumā visātrāk. Ar literāro darbu, bērnam ir iespēja pārdzīvot un izjust. Nodarbību plānošanā literārais darbs bija, kā viens no variantiem, kas tika izvēlēts, lai ievirzītu radošās darbības procesā. Jo ar literārā darba palīdzību, autore varēja uzdot jautājumus, uz kuriem bērniem bija jāsniedz atbildes. Pēc dotā apraksta bērni veicināja domāšanas attīstību jaunām idejām rokdarbos, jo varēja sasaistīt aprakstīto ar savu iepriekšējo pieredzi. To varēja novērot arī brīdī, kad Tomass veidojot rudens kokus izvēlējās visas piedāvātās rudens krāsas pēc pasakā dotā apraksta, kā arī balstījās uz saviem vērojumiem dabā, tā pat arī Dārta, pēc apraksta un vērojuma īstenoja savu personīgo ieceri. Līdz ar to, autore var secināt, ka dabas vērojumiem iztēles sekmēšanā ir liela nozīme, jo atrodoties dabā, baudot tās klātbūtni, esot tajā, to saredzot, sataustot rada emocionālu piepildījumu. Spēj saskatīt dabas un sabiedrības kopsakarības, izprast problēmas un rast risinājumus.

Secinājumi

1. Iztēle ir svarīga cilvēka sastāvdaļa, atkarībā no apstākļiem, iztēle tiek iedalīta vairākos veidos. Tā ieņem svarīgu lomu ikkatra cilvēka dzīvē, jo bez iztēles nav iespējama cilvēka jaunrade nevienā darbības sfērā. Tā piešķir individualitāti, kas spēj radīt idejas, risināt dažāda rakstura problēmas. Pievēršot uzmanību cilvēka attīstības dažādajiem aspektiem, līdztekus atmiņai, uztverei un domāšanai, svarīgu lomu ieņem iztēle.

2. Iztēli uzskata par vienu no bērna radošās darbības visnepieciešamāko un vislabāk attīstītāko izziņas procesu. Tā bērna dzīvē spēlē milzīgu lomu, jo tuvina bērna pasaules izzināšanai un iepazīstināšanai ārpus personiskās pieredzes. Lai tiktu veicināta bērna iztēle ir nepieciešams izvēlēties atbilstošas darbības metodes. Iztēles veicināšanā pieaugušajam jāveicina, jāstimulē bērna radošā darbība visos tās posmos, attīstības līmeņos.

3. Rokdarbi ir viens no veidiem, kā tiek veicināta iztēle. Vislielākās iespēja sevi attīstīt gan fiziski, gan garīgi, jo attīstās cilvēka personības īpašības, kas atbilst cilvēka individuālajām spējām, interesēm un vajadzībām un veido pašapziņu. Rokdarbos attīstās bērnu pirkstu veiklība, salīdzināšanas spējas, uzmanība, atmiņa, domāšana. Rokdarbi bērnam palīdz pakāpeniski apgūt visu darba procesu, izvirzīt mērķi, izvēlēties vajadzīgos materiālus, iemācīties plānot darba secību, apgūt dažādas prasmes, radoši domāt, būt aktīvam, sasniegt izvirzīto mērķi.

4. Svarīgu lomu bērna iztēles veicināšanā tiek piešķirta pedagogam, kā arī nepieciešams nodrošināt labvēlīgu iztēli veicinošus vides apstākļus un daudzveidīgu materiālu nodrošinājums. Jāpievērš uzmanību tam, ka nepieciešams balstīties uz bērna interesēm, kas rosinās bērna zinātkāri, atraisot viņa iniciatīvu darboties, kā arī izpausties viņam raksturīgā veidā, darbojoties pierādīt sevi.

5. Lai tiktu veicināta bērna iztēle, nepieciešams, lai pedagogs uzdod dažāda veida jautājumus, lai iesaistītu bērnu problēmas risināšanā. Tas veicina ne tikai domāšanas attīstību, bet arī ir cieņas apliecinājums bērnam, viņa idejām un centieniem.

6. Svarīga loma iztēles sekmēšanā tiek pievērsta tam, lai skolotājs mērķtiecīgi izvēlētos un lietotu iztēles attīstību sekmējošus paņēmienus, piemēram, literāros darbus, vērojumus dabā.

7. Darba autore novēroja, ka, lai darbotos ar dažādiem materiāliem un veicinātu bērnu iztēli, ir svarīgi izvēlēties iztēli veicinošas metodes, izvirzīt problēmsituācijas, kas veicinās bērna iesaistīšanos situācijas risināšanā un tālākā darbošanās procesā. Bērniem bija iespēja

brīvi izpausties un īstenot savu ieceru. Darba procesa laikā, pedagogs iesaistījās tikai tajos brīžos, kad tas bija nepieciešams.

8. Bakalaura darbā izvirzītā hipotēze, ka vecākā pirmsskolas vecuma bērnu iztēle tiek sekmēta, ja skolotājs mērķtiecīgi izvēlas un lieto iztēles attīstību sekmējošus paņēmienus, atbalsta bērnu radošo pašizpausmi, idejas, piedāvā daudzveidīgus materiālus apstiprinājās

Ieteikumi skolotājiem

1. Centieties nodrošināt pozitīvu psiholoģisko mijiedarbības procesu grupā, ievizot, atbalstot, palīdzot un veicinot prieka sajūtu par padarīto darbu.
2. Ļaujiet bērnam kļūdīties, lai izmantotu tās mācību procesa laikā, izvirzot uzdevumus, kuri atbilst pērna pieredzei un spējā.
3. Izveidojiet atbilstošu vidi bērna radošuma sekmēšanai, veidojiet to kopā ar bērniem, papildiniet materiālo bāzi ar daudzveidīgiem materiāliem.
4. Izvēlieties radošus uzdevumus, bet pievērsiet uzmanību to mērķtiecīgumam, lai spētu nodrošināt loģisku un plānotu turpinājumu, kā arī tam, lai uzdevumi būtu piemēroti bērna attīstības līmenim un izpildes iespējām.
5. Pievērsiet uzmanību bērna radošās darbības visiem attīstības līmeņiem, lai bērna radošo darbu saturs kļūtu izteiksmīgāks un dažādāks.
6. Lieciet galveno akcentu uz bērna radošo procesu, nevis rezultātu. Veiciniet darbību tā, lai bērni procesu izbaudītu un viņos veidotos pozitīvās emocijas.
7. Uzdodiet dažādus jautājumus par procesa izpildes posmiem. Iesaistiet problēmas risināšanā. Veiciniet bērna iniciatīvu viņa idejām, iniciatīvai.
8. Izvairieties no ilgstošas un vienveidīgas darbības, lai nenogurdinātu bērnus un neradītu nepatiku pret radošo darbību kopumā.
9. Lasot un stāstot runājiet skaidri un saprotami, mainot lasīšanas intonāciju, tempu un skaļumu, izrādot emocijas.
10. Pievērsiet uzmanību katra bērna individuālajām interesēm, lai radošais process ir saistošs un iztēli veicinošs.

Literatūras un avotu saraksts

1. Aizporiete, I. (2012). *Rokdarbi attīsta roku un prāta veiklību. Laikraksta „Izglītība un Kultūra” elektroniskais izdevums „Pirmsskolas izglītība”, Nr.19, 1. – 4. lpp.*
2. Achterberg, J and Lawlis, G.F.(1980) *Bridge of the Body mind*. Institute for Personality and Ability Testing. 11.lpp.
3. Adniņa, I. (2009) *Ideju krātuve pirmsskolai 2. Rotaļdarbības 2- 5 gadus veciem bērniem*. Rīga: Zvaigzne ABC, 48- 49.lpp
4. Apollo, 20 *Alberta Einšteina izteikumi, kuri atvērs Tev acis*. Pieejams http://www.tvnet.lv/saimniece/brivbridis/751960-20_alberta_einsteina_izteikumi_kuri_atvers_tev_acis (skatīts 03.03.2018).
5. Āre, T. (1992). *Darbi bērniem*. Rīga: Raka, 6-7.lpp
6. Brigh Horizons Education Team. (n.d.). *Nurturing Creativity & Imagination for Child Development*. Retrieved from: <https://www.brighthorizons.com/family-resources/nurturing-creativity-and-imagination-for-child-development> (skatīts 03.03.2018.)
7. Bugelski, B.R. (1986). *Learning and Imagery* . In D.F Marks, *Image Formation*, New York: Brandon House 101- 130.lpp
8. Freud, S. (1923). *The Ego and the Id London*. The International Psihological Library.
9. Gazzinga, M.S. (1985) *The Social Brain Discovering the Networks of the mind*. New York: Basic Book.
10. Geske, R. (2005) *Bērna bioloģiskā attīstība*. Rīga: Raka, 8.lpp.
11. Golubina, V. (2007). *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*. Rīga: Izglītības soļi.
12. Hibnere, V. (1998) *Bērna vizuālā darbība, 1. daļa, pedagoģiskā psiholoģija*. Rīga: Raka, 98- 99.lpp.
13. James, W. (1890) *The Principies of Psihology (vol 1 un 2)*. New York Dover Publication.
14. Karlovska, R., Mārtiņšone, U. (2011) *Vingrojumi iztēles un fizisko spēju attīstībai: kustību aktivitātes*. Rīga: Zvaigzne ABC. 5- 10.lpp.
15. Kondrova, A. (2013). *Kognitīvo procesu sistēma. Palīgmateriāls skolotājam*. Rīga. 27.lpp
16. Lasmane, L. (2012). *Uztvere un domāšana. Lasmane, L. Muzikālā audzināšana pirmsskolā*, Rīga: RaKa. 31-35.lpp
17. Latviešu tautas pasaka “*Kā kokiem izgāja*” , Pieejams: <http://logopedi.lv/faili/faili/2016/koki.pasaka.pdf> (skatīts: 28.10.2020.)
18. Nucho, A.O., Vidnere, M. (1999) *Māksla un pašatklāsme*. Rīga AGB. 158.lpp
19. Nucho, A.O. (1987). *The Psychocybernetic Model of art Therapy*. Sprinfield, IL. Thomas.

20. Ozoliņa, N. A., Vidnere, M. (1999). *Iztēles psiholoģija*. Rīga: AGB.
21. Pirmsskolas mācību programma. (2019). Projekta vad. Namsone, D., Oliņa, Z., Miesniece. A. Rīga: Valsts izglītības satura centrs | ESF projekts Nr.8.3.1.1/16/I/002 Kompetenču pieeja mācību saturā. Pieejams: <https://mape.skola2030.lv/resources/10>
22. Peaget, J., Inehlander, B. (1971). *Mental Imagery and the Child*. New York, Basic book,
23. Pētersons, E. (2000). *Didaktika, ievērojamākie pedagogi par mācību teoriju. Pedagoģija 20.g.s.* Sast. Kopeloviča A. un Žukovs L. Rīga: Raka, 2005.lpp.
24. Randoha A. *Ideju krātuve pirmsskolai, 1. Rotaļdarbības 2- 5 gadus veciem bērniem*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2009, 7.lpp.
25. Students, J. A. (1998). *Vispārīgā pedagoģija I daļa*. Rīga: Raka. 78- 80.lpp.
26. Svence, G. (1998). *Personības attīstības psiholoģija*. Rīga: Rīgas pedagoģijas un izglītības vadības augstskola. 17- 90.lpp.
27. Tauriņa, A., Ābele, A. (2010). *Radoša personība: VIII, zinātnisko rakstu krājums*. Rīga: Kreativitātes zinātniskais institūts, 134.lpp.
28. Upmane, B. (2010). *Ideju krātuve pirmsskolai 3. Rotaļnodarbības 5- 6 gadus veciem bērniem*. Rīga: Zvaigzne ABC.
29. Vidnere, M. (2015). *Iztēle: Psiholoģija un teorija*. Rīga: Raka. 17- 28.lpp.
30. Viesis, Pieejams: <http://www.gudrinieks.lv/referati/referats/iztele-puslapis2.html> (skatīts 13.11.2020)
31. Vigotskis, L. (1991). *Spēle, kas nepieciešama bērniem*. Rīga:19.lpp.
32. Vigule, D. (1998). *K. Dēķens par pirmsskolas bērnu audzināšanu un attīstību*. Rīga, Vārti.
33. Volāne, E. (1997). *Rokdarbi: Metodiskie ieteikumi sākumskolai*. Rīga: Latvijas Republikas izglītības satura un eksaminācijas centrs, 13.lpp
34. Volāne, E., Lāce, I., Marsone, S. (2008). *Radoša personība: VI, zinātnisko rakstu krājums*. Rīga: Kreativitātes zinātniskais institūts, 157.lpp.
35. Vorobjovs, A.(1996) *Psiholoģijas pamati*. Rīga, R.: Māc. Apg.,322 lpp.
36. Vorošilova, J. (2000). *Pirmsskolas izglītība*. Rīga, “Mācību apgāds NT”,21.lpp
37. Zelmenis, V. (2000). *Pedagoģijas pamati*. Rīga: Raka, 2000, 133.lpp
38. Дьяченко, О.М. (1986). *Воображение дошкольника*. Москва: Знания, 96 с.
39. Субботина, Л. Ю. (1996) *Развитие воображения у детей, Популярное пособие для родителей и педагогов*, Ярославл, Академия Развития, 11 с.

Pielikums

1. Pielikums: Latviešu tautas pasaka "Kā kokiem izgāja"

Pavasaris kokiem iedeva zaļus tērpus, tie bija skaisti un koki priecājās. Visu vasaru kokiem vajadzēja samierināties tikai ar zaļu tērpu. Egle, priede un kadiķis priecājās par saviem skuju svārkiem, bet lapu kokiem apnika zaļie tērpi un viņi gāja pie vasaras.

“Mīļā vasara”, koki lūdzās, “lūdzu iedod mums skaistākus tērpus!”

“Man nav skaistāku tērpu”, atbildēja vasara, “jautājiet rudenim.” Koki devās pie rudens.

“Mīļais rudens, lūdzu iedod mums skaistākus tērpus”, koki prasīja.

“Labi!”, rudens atbildēja un ķērās pie darba.

Drīz vien jaunie tērpi bija gatavi. Kļāvām sarkani un oranži, bērziem dzelteni, ozolam brūni un rūsgani. Kad saule tērpus apspīdēja, viss mežs laistījās dažādās krāsās un koki priecājās par jaunajiem tērpiem.

Atskrēja stiprais vējš un sāka kokus purināt, jaunie tērpi neizturēja un drīz vien gulēja zemē. Kokiem nu bija auksti, vienīgi egle, priede un kadiķis nesala, jo tiem bija skuju svārki.

Ziemai palika žēl kailo koku un tā apsedza tos ar baltu villaini. Nu koki varēja gaidīt pavasari (Latviešu tautas pasaka, skatīts 28.10.2020).

GALVOJUMS

Es, Kate Damalte

apliecinu, ka darbs izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem.

Darbā izmantotā literatūra u. c. avoti norādīti literatūras u. c. avotu sarakstā.

Dažāda veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u. c.), kas iegūta no minētajiem avotiem, pētnieciskajā darbā un tā pielikumos norādītas atsauces.

Darba autors

Kate Damalte

(vārds, uzvārds)

_____ (paraksts)

Datums: _____

IZZIŅA PAR AIZSTĀVĒŠANU

Kvalifikācijas darbs / Bakalaura darbs / Diplomdarbs / Maģistra darbs izstrādāts
(atbilstošo pasvītrot)

LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

Ar savu parakstu apliecinu, ka darbs izstrādāts patstāvīgi.

Darba autors

Kate Damalte

(vārds, uzvārds, paraksts)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Darba zinātniskais vadītājs

Lektore, Mg. Paed., Ligita Priede

(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds, paraksts)

Kvalifikācijas darbs / Bakalaura darbs / Diplomdarbs / Maģistra darbs aizstāvēts

Pārbaudījuma komisijas 20__ .gada _____ sēdē, protokola Nr. _____

vērtējums

(vērtējums)

(vērtējums vārdiem)

Valsts pārbaudījuma
komisijas priekšsēdētājs

(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds)

(paraksts)